

Rapport

Gemeenschapsinstellingen en De Grubbe

Inspecties april-mei 2012

Inleiding	3
1 Situering inspecties	3
2 Referentiekader.....	3
3 Situering instellingen	4
4 Inspectiemethodiek	5
 Algemeen beeld	 7
1 Infrastructuur	7
1.1 Gemeenschappelijke ruimten	7
1.2 Kamers	9
1.3 Sanitaire voorzieningen.....	10
1.4 Personeelsruimte	10
2 Organisatiestructuur	10
2.1 Differentiatie leefgroepen	10
2.2 Functies personeel	11
2.3 Overlegstructuren	13
2.3.1 Interne overlegstructuren	13
2.3.2 Externe overlegstructuren	13
3 Hulpverleningstraject.....	13
3.1 Acties t.o.v. jongere.....	13
3.2 Acties t.o.v. de context van de jongere	15
3.3 Acties t.o.v. de verwijzers.....	16
4 Het dossier	16
 Specifieke rechten van minderjarigen.....	 18
1 Recht op informatie en duidelijke communicatie	19
2 Recht op inspraak en participatie.....	23
3 Recht op klachten	27
4 Recht op contact	28
5 Recht op privacy en menswaardige behandeling	31
 Signalen	 34
1 Signalen van betrokkenen	34
2 Signalen van Zorginspectie	35
 Algemene conclusie	 38

Inleiding

1 Situering inspecties

Tussen april 2009 en juni 2010 voerde het IVA Zorginspectie inspecties uit op de toepassing van het decreet rechtspositie voor minderjarigen (DRM) in alle sectoren die vallen onder het toepassingsgebied van het decreet Integrale Jeugdhulp. Deze ervaring wordt voortaan meegenomen tijdens alle inspecties bij alle jeugdhulpaanbieders.

Tijdens het symposium van 19 november 2010 waarop de resultaten van deze inspecties werden voorgesteld, gingen er stemmen op om dit onderzoek naar de rechtspositie van minderjarigen uit te breiden naar de gemeenschapsinstellingen.

Eerder al had het Kinderrechtencommissariaat in haar dossier over rechten van jongeren in detentie, het gebrek aan inspecties in deze instellingen aangekaart.

Op diezelfde dag werd Zorginspectie genoemd als de organisatie die dit onafhankelijk, extern toezicht kon garanderen.

In nauwe samenwerking met het kabinet van minister Vandeuren en de afdeling gemeenschapsinstellingen van het Agentschap Jongerenwelzijn werkten we een inspectiemodel uit, gebaseerd op onderstaand referentiekader.

2 Referentiekader

Het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en de memorie van toelichting vormt de basis van genoemd inspectiemodel.

Het DRM is complementair aan regelgeving die de rechten van ouders regelt. Dat het DRM een rechtsstatuut verleent aan minderjarigen en hen beschouwt als volwaardige partner in de hulpverlening, doet m.a.w. geen afbreuk aan de rechten en plichten van de ouders.

De bekwaamheid en het belang van de minderjarige zijn de leidende beginselen van het DRM. Daarnaast vraagt het DRM respect voor het gezinsleven, voor de ouders en opvoedingsverantwoordelijken van minderjarigen. De minderjarige wordt beschouwd als essentieel onderdeel van een geheel, niet als een geïsoleerd individu. Niet alleen de minderjarige, maar ook de ouders dienen serieus genomen, ondersteund en begeleid te worden.

Het behoort dus tot de bevoegdheid, maar ook de verantwoordelijkheid van de jeugdhulpaanbieder om in dialoog met de minderjarige en diens context de competentie van de minderjarige in te schatten en te handelen in het belang van de minderjarige. Het erkennen van ouders als cliënt en als volwaardige partner in de jeugdhulp is dus essentieel. Vooreerst omdat hulp aan de minderjarige ook de rechten van ouders kan raken. Daarnaast kan hulpverlening een belangrijke impact hebben op de pedagogische relatie tussen ouders en kinderen en de opvoedingsverantwoordelijkheid van ouders.

Het decreet is niet van toepassing op de gesloten federale centra (GFC) van Everberg en Tongeren, maar bij het Agentschap Jongerenwelzijn, het kabinet en de directies is er een draagvlak om de rechtspositie van de jongeren in de federale detentiecentra af te stemmen op de principes van het decreet rechtspositie minderjarige. Dus ook voor De Grubbe werd dit decreet als referentiekader gehanteerd. In Tongeren werd geen inspectie uitgevoerd omwille van het feit dat er slechts één jongere in het centrum verbleef ten tijde van de inspectieronde en onze methodiek hier niet op afgestemd was.

Voor het gesloten federaal centrum De Grubbe zijn er nog twee andere regelgevende kaders waarop we ons konden baseren:

- Samenwerkingsakkoord van 30 april 2002 tussen de federale staat, de Duitstalige Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap betreffende het gesloten centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.
- Ministerieel besluit van 6 maart 2007 tot goedkeuring van het huishoudelijk reglement van het centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd «De Grubbe» in Everberg (B.S. 27.III.2007).

3 Situering instellingen

De maximumcapaciteit van de gemeenschapsinstellingen wordt geregeld in het Besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 tot uitvoering van het decreet van 7 maart inzake bijzondere jeugdbijstand en het kaderdecreet Bestuurlijk Beleid van 18 juli 2008 en werd als volgt bepaald:

- voor de gemeenschapsinstelling De Kempen met zetel in Mol:
 - 40 gesloten plaatsen voor jongens in de opvoedingsafdeling De Hutten (Mol)
 - 72 open plaatsen voor jongens en 10 gesloten plaatsen voor meisjes in de opvoedingsafdeling De Markt (Mol)
- voor de gemeenschapsinstelling De Zande met zetel in Ruiselede:
 - 54 open plaatsen en 26 gesloten plaatsen voor jongens in de opvoedingsafdeling in Ruiselede (in realiteit 27 gesloten plaatsen)
 - 36 gesloten plaatsen en 10 open plaatsen voor meisjes in de opvoedingsafdeling in Beernem (in realiteit 40 gesloten en 6 open plaatsen)

Zowel jongeren die een als misdrijf omschreven feit (MOF) hebben gepleegd en/of in een problematische opvoedingssituatie (POS) verkeren, kunnen vanaf 12 jaar door de jeugdrechter in een open regime en vanaf 14 jaar in een gesloten regime van een gemeenschapsinstelling geplaatst worden.

Enkel jongens die een MOF hebben gepleegd of ervan worden verdacht, kunnen vanaf 14 jaar door de jeugdrechter geplaatst worden in het federaal detentiecentrum De Grubbe te Everberg, waar ze maximaal 2 maanden en 5 dagen kunnen blijven, zoals bepaald in de Wet van 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. De huidige maximumcapaciteit bedraagt 40 gesloten plaatsen voor jongens. De afdeling Gemeenschapsinstellingen van het Vlaams agentschap Jongerenwelzijn is bevoegd voor de pedagogische equipe binnen dit centrum. De FOD justitie staat o.m. in voor de infrastructuur en de veiligheid (bewaking gebeurt door penitentiair bewakingsassistenten).

De vier opvoedingsafdelingen van de gemeenschapsinstellingen werden door ons geïnspecteerd alsook de pedagogische equipe van het gesloten federaal detentiecentrum De Grubbe.

In het GFC Tongeren kunnen 34 jongeren die in aanmerking komen voor een plaatsing in De Grubbe worden opgenomen, indien De Grubbe volzet is. Het centrum vangt ook mannelijke delictplegers vanaf 16 jaar op indien ze uit handen gegeven werden door de jeugdrechter en indien de onderzoeksrechter een aanhoudingsbevel tegen hen heeft uitgevaardigd. Het betreft hier dus een preventieve hechtenis in afwachting van een vonnis ten gronde. Ook kunnen daar mannelijke jongeren verblijven die veroordeeld zijn tot een hoofdgevangenisstraf of een bijkomende gevangenisstraf.

4 Inspectiemethodiek

Op 20 februari 2012 organiseerde Zorginspectie een informatiemoment voor de sector. Hier werd een toelichting over het doel en de aanpak van de inspecties gegeven. Het modelverslag met de verschillende topics/thema's werd tijdens dit moment overhandigd.

De inspecties vonden aangekondigd plaats, gelet op de duur van de inspectie en het belang om de juiste gesprekspartners te treffen.

De inspecties werden uitgevoerd door 4 inspecteurs van 2 april tot 2 mei 2012. Per instelling waren er 2 inspectiedagen in eenzelfde week.

Tijdens deze eerste inspectiebezoeken wilden we in eerste instantie een algemeen beeld krijgen van de verblijfs- en werkomstandigheden, de omkadering, het hulpverleningstraject en de dossiervorming binnen de instellingen. Deze thema's werden besproken met stafmedewerkers en directie.

De tweede dag van elk inspectiebezoek stond in het teken van het decreet rechtspositie. Jongeren en medewerkers werden hierover bevraagd. We gingen na in welke mate voorzieningen erin slagen bepaalde rechten te garanderen nl. het recht op informatie, inspraak en participatie, klachten, contact, privacy en menswaardige behandeling. Deze selectie is gebaseerd op wat jongeren in detentie zelf aangeven belangrijk te vinden (bron: dossier detentie van het Kinderrechtencommissariaat).

Het 'belang van het kind' stond tijdens deze inspectieronde centraal.

Hieruit vloeide voort dat we ook de jongeren zelf een plaats in het inspectieproces wilden geven. Per instelling werden 8 jongeren bevraagd over hoe er binnen de leefgroep met hun rechten wordt omgegaan.

In 4 instellingen betrof de selectie telkens 4 jongeren uit twee verschillende leefgroepen. In één instelling werd er op alle 4 de leefgroepen op een uniforme manier gewerkt en werden er 2 jongeren uit elke leefgroep gesproken.

Aan de directie werd gevraagd om jongeren te selecteren die beschikbaar waren op de dag van inspectie en bereid waren om met inspecteurs te praten.

Met de begeleiders werden dezelfde rechten doorgenomen en zij kregen de gelegenheid om toe te lichten op welke manier ze deze trachten te waarborgen in de dagelijkse leefgroepswerking.

Alle opmerkingen van de jongeren die ons relevant leken in het kader van de rechtspositie, werden ook voorgelegd aan de medewerkers. In 4 instellingen waren dit 2 (hoofd-) begeleiders, in 1 instelling waren dit ook een psycholoog en een maatschappelijk werker.

Indien een opmerking, ook al was die slechts door 1 jongere geformuleerd, door hen werd erkend, werd dit door ons als een vaststelling weerhouden. Indien de medewerkers niet akkoord gingen met de uitspraken van de jongeren of deze als niet correct definieerden, werden ze door ons als vaststelling genoteerd indien 3 van de 4 jongeren die uitspraak hadden gedaan.

De medewerkers werden door de directie geselecteerd.

Het inspectiebezoek werd afgesloten met een gesprek met de directie/leidinggevenden. De voorziening koos zelf wie hierbij aanwezig was. Tijdens dit gesprek koppelden we onze voorlopige bevindingen terug.

Per instelling werd een ontwerpverslag gemaakt dat op 21 mei aan de instellingen bezorgd werd voor eventuele reactie. In elk verslag werd eerst een beschrijving gegeven van de setting. In het 2° deel namen we per bevraagd recht enerzijds de gedane vaststellingen op, anderzijds gaven we –waar nodig- werkpunten mee in het kader van het versterken van de rechtspositie van minderjarigen en hun ouders .

Alle instellingen reageerden op het verslag. Van 1 instelling, werd het verslag volledig aan het reactieformulier aangepast, van de overige 4 gebeurde dit gedeeltelijk. Op 13 juni ontvingen alle instellingen de definitieve versie van het inspectieverslag.

Op diezelfde dag werden deze verslagen en de reacties tevens bezorgd aan het Agentschap Jongerenwelzijn.

Dit syntheserapport is het resultaat van gegevens aangeleverd door directie, medewerkers en jongeren. De instellingen worden niet bij naam vernoemd. De indeling van dit rapport is identiek aan de indeling van de verslaggeving per instelling.

Voor alle duidelijkheid, wensen we nog de begrippen te verduidelijken die we hier hanteren. 'Leefgroep' staat voor een unit van een instelling. De term 'instelling' gebruiken we wanneer we refereren naar een cluster van leefgroepen op eenzelfde locatie. Met 'organisatie' bedoelen we een groepering van instellingen. Er zijn dus in totaal 2 organisaties namelijk De Kempen en De Zande. De Grubbe wordt als 'instelling' vermeld.

Algemeen beeld

In de individuele verslagen hebben we onze vaststellingen op vlak van infrastructuur, organisatiestructuur, hulpverleningstraject en cliëntendossiers uitgebreid beschreven. In dit rapport beperken we ons tot een samenvatting van deze gegevens.

1 Infrastructuur

Tijdens dit inspectiebezoek werden in elke instelling de ruimten waarin de jongeren en het personeel leven en werken, de onderwijslokalen, sportinfrastructuur, sanitaire ruimten, afzonderings- en isolatiekamers bezocht.

3 instellingen zijn gelegen in/op wandelafstand van een dorps-/stadskern en goed bereikbaar met het openbaar vervoer. 2 instellingen zijn slecht bereikbaar met het openbaar vervoer. Bij 1 instelling ligt de dichtstbijzijnde bushalte op 15 min. wandelafstand, de andere instelling is slechts via een belbus bereikbaar.

Hoge bedrading en strenge ingangscontrole zijn typisch voor de voorzieningen. In 1 instelling waar zowel meisjes als jongens verblijven, zijn de meisjes in een apart paviljoen op de campus ondergebracht maar om het contact tussen beide groepen zo min mogelijk te houden, werd rond dit paviljoen nog eens een hoge omheining met folie geplaatst waardoor de meisjes geen uitzicht hebben op de omgeving.

In 2 instellingen (zelfde organisatie) verblijven sommige jongeren in nieuwe, eigentijdse leefgroepen. In de 3 andere instellingen zijn alle leefgroepen verouderd.

1.1 Gemeenschappelijke ruimten

Per leefgroep is er een gemeenschappelijke leefruimte met een TV-hoek, een keuken en een eethoek. De grootte van de leefruimten varieert. In 4 instellingen zijn er in nagenoeg elke leefgroep een kicker, een biljart- en/of een pingpongtafel. In 1 instelling is dit niet het geval omwille van plaatsgebrek maar ook omdat dit als onveilig wordt beschouwd.

Op elke leefgroep dienen de jongeren zelf hun kleren te wassen. Hiervoor beschikt men op elke leefgroep over minstens 1 wasmachine en 1 droogkast.

In 3 instellingen zijn er in alle leefgroepen eenpersoonszetels.

In 1 instelling zijn er in sommige leefgroepen eenpersoonszetels in de gemeenschappelijke ruimten. Hiervoor (eenpersoonszetels) wordt door 2 instellingen (1 open en 1 gesloten regime) geopteerd vanuit veiligheidsoverwegingen.

Tenslotte zijn er in 1 instelling (met een gesloten regime) meerpersoonszetels in de leefruimten, wat huiselijker en gezelliger oogt.

2 instellingen beschikken niet over een centrale keuken op de campus. In 1 instelling worden de maaltijden vanuit een gevangenis geleverd m.u.v. 2 dagen waarop de jongeren op de leefgroep zelf koken. In de andere instelling koken de begeleiders op de leefgroepen en/of kunnen maaltijden via een traiteur aangevoerd worden.

In 2 instellingen waar wel een centrale keuken is, wordt niet op zaterdag gekookt. Dan dient er op de leefgroepen gekookt te worden of maakt men gebruik van een opwarmmaaltijd.

In de 3^e instelling met centrale keuken, moeten de jongeren in het weekend zelf koken.

In 4 instellingen is er een bezoekruimte, zij het dat deze in 1 instelling bijzonder klein is. In 1 instelling gaan de bezoeken door in (een ruimte) van de leefgroepen.

In alle instellingen staan er snoep- en frisdrankautomaten voor de jongeren en bezoekers. In 1 instelling is er een winkel waar jongeren snoep, frisdrank of postzegels kunnen kopen. Sigaretten worden steeds via de begeleiding aangekocht.

Elke instelling beschikt over gesprekslokalen, maar het aantal varieert. 2 instellingen beschikken op elke leefgroep over een gesprekslokaal. In 1 instelling zijn deze lokalen in de meeste leefgroepen voorzien van een glazen wand die uitkijkt op de leefgroep waardoor de privacy onvoldoende gewaarborgd wordt. Bij de andere 3 instellingen zijn de gesprekslokalen buiten de leefgroepen gelegen.

In 1 instelling beschikt elke leefgroep (max. 10 jongeren) over een leslokaal voor maximum 6 jongeren. In de 4 andere instellingen zijn de leslokalen vnl. geclusterd buiten de leefgroepen, behalve in 2 leefgroepen (2 verschillende instellingen, 1 organisatie): in 1 leefgroep zijn er 2 leslokalen, in de andere leefgroep krijgen de jongeren les in de gang van de kamers.

Elke instelling beschikt over een lokaal voor medisch onderzoek. In 1 instelling is er tevens een tandartskabinet. Het tijdstip waarop het eerste medisch onderzoek in de instelling plaatsvindt, varieert van 'bij aankomst' tot binnen de eerste week na aankomst.

Er is een grote verscheidenheid in sportaccommodatie. 4 instellingen beschikken over een sporthal. In 2 instellingen betreft dit een volledig uitgeruste sporthal met aparte fitnesszaal, toiletten en douches. 1 instelling beschikt binnen deze hal tevens over een squashzaal, een dansruimte en een bar. Deze sporthal wordt ook ter beschikking gesteld van sportverenigingen uit de gemeente.

De sporthal van 2 instellingen is klein en eerder verouderd. Ze beschikken ook wel over fitnessstoestellen.

Deze instellingen beschikken ook over meerdere sportterreinen in open lucht.

1 instelling (open, jongens) beschikt ook nog over een voetbalveld buiten de afgesloten campus voor matches met jongeren uit de gemeente. Een andere instelling (open, jongens) heeft buiten de campus nog een voetbalveld en een atletiekpiste voor de jongeren en maakt ook gebruik van de gemeentelijke sporthal.

1 instelling beschikt niet over een sporthal, noch fitnessruimte en heeft slechts 1 buitenterrein.

2 instellingen (zelfde organisatie) beschikken over 3 isolatiecellen in de onthaalleefgroep. In 1 instelling zijn de muren van 1 cel met geluiddempend materiaal bekleed.

In 1 instelling zijn er in totaal 4 isolatiecellen; 2 per vleugel van telkens twee leefgroepen.

1 instelling beschikt over 3 isolatiecellen op de onthaalgroep, nog een isolatiecel in 2 leefgroepen en een zogenaamde 'veiligheidskamer'. Dit is een 'zachte' kamer zonder ramen en meubilair voor jongeren wiens gedrag een extreem gevaar vormt voor hun eigen veiligheid, maar ook voor deze van de andere jongeren en de begeleiders. Deze kamer wordt slechts na overleg met een huisarts gebruikt en steeds in afwachting van een beveiligde overbrenging naar een crisisplaats in een psychiatrie/ziekenhuis.

1 instelling beschikt over 4 cellen in onthaal en 5 extra cellen in een leefgroep.

In 3 instellingen is er in alle cellen een intercomsysteem met ingebouwde radiozenders aanwezig. In 1 instelling is dit in 2 van de 6 cellen het geval.

In 1 instelling is er geen intercomsysteem.

In 4 instellingen hangt een camera in de cellen. In 1 instelling wordt ook het toilet gefilmd. In 1 instelling is er geen camera in de cellen.

In 4 instellingen was er geen tijdsaanduiding in de isolatiecellen. In 1 instelling was dit wel het geval in 1 isolatiecel.

In geen enkele isolatiecel kan het licht door de jongere zelf bediend worden.

In 1 instelling ligt een matras op de grond, in de andere instellingen is er steeds een verankerd bed (hout, metaal of beton). Verder is elke cel uitgerust met een inox toilet met ingebouwde lavabo en in 3 instellingen ook met een verankerde of betonnen tafel en stoel.

1 instelling (open regime) beschikt in de onthaalleefgroep ook nog over 6 afzonderingskamers. In tegenstelling tot de isolatiecellen zijn deze hier wel uitgerust met een verankerd vast bed, tafel en stoel en kan de jongere het licht zelf bedienen. Hier is er ook nog per leefgroep een afzonderingskamer voor 'lichtere' crisismomenten.

In 1 instelling is er op elke leefgroep een extra kamer die gebruikt wordt als afzonderingskamer voor 'lichtere' crisismomenten.

In 3 instellingen zijn er geen afzonderingskamers.

1.2 Kamers

Elke jongere beschikt over een eigen kamer die voorzien is van een bed, een kast/rek, een tafel/bureel, een stoel en een lavabo. Het meubilair is niet overal verankerd in de vloer.

In 1 instelling beschikt elke jongere ook over een toilet op de kamer, in 1 instelling over een toilet en een douche.

In de 3 andere instellingen is er op sommige kamers een toilet (in 4 leefgroepen in een aparte sanitaire cel), maar op 11 leefgroepen moeten jongeren 's nachts gebruik maken van een nachtemmer.

Wanneer jongeren op hun kamer verblijven en iets willen vragen/zeggen tegen de begeleiding/nachtwakers, dienen zij in 2 instellingen (zelfde organisatie) een blad onder de deur te schuiven, te kloppen op de deur of te roepen. Hier krijgen alle jongeren, m.u.v. van deze op de onthaalleefgroep een wekkerradio op de kamer.

In 1 instelling is er de meeste kamers een intercomsysteem (incl.radio), behalve in 1 leefgroep. Op geen enkele kamer staat een wekker.

In 1 instelling is er niet op elke kamer een intercomsysteem. In de meeste leefgroepen met intercomsysteem kunnen de jongeren via dit systeem naar een aantal radiozenders luisteren, maar een wekker hebben ze niet op de kamer. In 1 leefgroep met intercom krijgen de jongeren een wekkerradio. In de leefgroepen zonder intercom krijgen de jongeren noch een radio, noch een wekker. In 1 van deze leefgroepen kan een wekkerradio verdiend worden.

Slechts in 1 instelling beschikt elke jongere over een intercomsysteem op de kamer, maar voor bepaalde vragen (bv. gesprek aanvragen) moeten ook zij een blad onder de deur schuiven. Via het intercomsysteem kunnen de jongeren naar een aantal voorgeprogrammeerde zenders luisteren. Ze hebben ook een wekker op de kamer.

In 3 instellingen (2 gesloten, 1 open regime) behoort een wekker dus tot de standaarduitrusting van de kamer. In de andere instellingen werd geopperd dat dit om veiligheidsredenen niet standaard gebeurde.

Niet in alle leefgroepen kunnen de jongeren het licht in de kamer zelf bedienen.

De twee GRT-woningen staan telkens buiten de omheinde campus en zijn 'normale' woningen. In 1 woning beschikt elke jongere over een aparte sanitaire cel met wastafel en toilet. In de andere woning is al het sanitair gemeenschappelijk. De jongeren beschikken hier zelf over een sleutel van de eigen kamer.

1.3 Sanitaire voorzieningen

Waar geen toilet en/of douche op de kamers voorzien is, zijn deze aanwezig in een sanitair blok op de leefgroep. In 1 leefgroep ligt dit sanitair blok net buiten de leefgroep.

In sommige leefgroepen is het sanitair verouderd.

M.u.v. een GRT-groep, merkten we geen doucheslangen op. Indien ze gebruikt worden, zijn douchegordijnen en –stangen uit licht materiaal vervaardigd. Dit alles ter preventie van suïcide en agressie.

1.4 Personeelsruimte

In 4 instellingen is er in elke leefgroep een personeelsruimte van waaruit rechtstreeks toezicht op de gemeenschappelijke ruimte mogelijk is. In 1 instelling zijn de personeelsruimten gevestigd in containers, buiten de leefgroepen. Het toezicht gebeurt hier door federaal penitentiair bewakingsassistenten.

De burelen van maatschappelijk werkers en psychologen liggen overal in een gebouw dat losstaat van de eigenlijke leefgroepen, maar jongeren gaan naar deze burelen of er wordt gebruik gemaakt van gesprekslokalen op de campus. In 1 instelling gaan gesprekken met de jongeren door in hun kamers.

2 Organisatiestructuur

We vragen niet om het organogram en de personeelsbezetting (gegevens die we van JWW aangeleverd krijgen en die we op voorhand hebben doorgenomen) toe te lichten, maar we hanteren het als achtergrondinformatie. We zijn veel meer benieuwd naar de verschillende leefgroepen en de concrete taakinvulling van functies.

2.1 Differentiatie leefgroepen

Er is 1 instelling uitsluitend voor meisjes en er zijn er 3 voor jongens. In 1 instelling zijn er zowel meisjes als jongens aanwezig; de meisjes binnen een gesloten regime, de jongens binnen een open regime.

In elke leefgroep verblijven maximaal 10 jongeren.

In 4 instellingen worden alle jongeren – behalve in geval van een externe time-out – eerst opgevangen in de onthaalgroep van het betreffende regime (3 gesloten, 2 open). In 3 instellingen (2 gesloten, 2 open regimes) is er binnen deze leefgroep tevens een crisisgedeelte waar interne isolaties/afzonderingen/time-outs worden uitgevoerd.

Begeleidingsgroepen vangen jongeren op voor wie een langdurig verblijf in een gestructureerde opvoedingsinstelling noodzakelijk wordt geacht. In elke instelling zijn er verschillende begeleidingsleefgroepen met een totaal van 6 voor jongens binnen het open regime, 5 voor jongens en 3 voor meisjes binnen het gesloten regime.

In 2 instellingen (zelfde organisatie) is er telkens 1 leefgroep voor jongens (1 binnen gesloten, 1 binnen open regime) met mentale beperkingen en/of zeer ernstige gedrags- en emotionele stoornissen (GES+). Men biedt hen een individueel programma aan. Het personeel werd geselecteerd en speciaal opgeleid om met deze doelgroep te werken. Via samenwerkingsverbanden met andere voorzieningen, tracht men deze jongeren zo vlot mogelijk te laten doorstromen naar een meer gepaste voorziening, op maat van de jongere.

Binnen het open regime zijn er 2 instellingen die beschikken over in totaal 3 observatie- en oriëntatieleefgroepen voor jongens.

In 1 instelling worden ook jongens binnen de begeleidingsmodule opgevangen in deze leefgroep.

Er is 1 behandelingsgroep voor jongens met een specifiek profiel en verleden. Het gaat m.n. om jongens die al meerdere keren in contact geweest zijn met politie/justitie, die al eerder geplaatst zijn geweest en waarbij het op zeer diverse domeinen in hun leven misloopt. Enkel indien jongeren aan volgende voorwaarden voldoen, komen ze in aanmerking voor opname in de leefgroep: beschikken over voldoende intellectuele capaciteiten (IQ >75), het Nederlands beheersen en er mogen geen zware psychiatrische problemen of verslavingsproblemen zijn. Deze leefgroep werd als proefproject opgestart in 2007 en wordt jaarlijks geëvalueerd door de instelling.

Er zijn 2 instellingen (verschillende organisatie) met telkens 1 time-out leefgroep voor externe time-outs voor 10 jongens in open regime of 10 meisjes in het gesloten regime. In 1 instelling is er geen aparte time-out leefgroep, maar biedt men in de onthaalleefgroep (gesloten, jongens) ook deze module aan. Het verblijf beperkt zich hier tot 14 dagen, termijn die één maal verlengd kan worden met nog eens 14 dagen.

Binnen het open regime zijn er 2 instellingen (zelfde organisatie) die telkens één leefgroep GRT (Geïndividualiseerd Residentieel Traject) aanbieden, 1 voor jongens en 1 voor meisjes. Vanuit de andere leefgroepen van de instelling (ook gesloten regimes) kan men doorstromen naar deze leefgroep. Het betreft jongeren die beschikken over een zekere maturiteit, al veel vrijheid aankunnen maar nog nood hebben aan structuur.

2.2 Functies personeel

Wij beperkten ons tot de functies die relevant waren in het kader van deze inspectieronde en die door de Vlaamse Gemeenschap worden tewerk gesteld.

2 organisaties beschikken over een voltijds algemeen directeur die telkens voor 2 instellingen bevoegd is. Hij/zij stuurt het strategisch beleid van de instellingen, is verantwoordelijk voor het personeelsbeleid en oefent supervisie uit op de opmaak van de begroting.

Per instelling is er een voltijds pedagogisch directeur die vnl. verantwoordelijk is voor de aansturing van het pedagogisch proces.

In 1 instelling worden de functies van algemeen en pedagogisch directeur door dezelfde persoon (1 vte) waargenomen. Een functieomschrijving ontbrak.

In 1 instelling is er slechts 1 vte campusverantwoordelijke (CV), in 3 instellingen zijn dit 5 vte en in 1 instelling is dit 5,5 vte. Dat betekent dat er per geplaatste jongere van 0,025 tot 0,13 vte ingezet wordt of van 0,25 tot 1,3 vte per leefgroep.

In 2 instellingen stonden de campusverantwoordelijken binnen een roulementsysteem in voor de pedagogische campuspermanentie d.w.z. dat er tussen 6u.30 en 22u.30 steeds 1 CV in de instelling aanwezig is die als aanspreekpunt fungeert voor allerlei praktische als pedagogische aangelegenheden. Buiten deze uren is er steeds een CV oproepbaar. De campusverantwoordelijken sturen de teams aan, zitten de cliëntbesprekingen in de leefgroepen voor en coördineren leefgroepsoverschrijdende ervaringstrajecten. In 2 instellingen zijn zij ook verantwoordelijk voor het coachen van de begeleiders. In 2 andere instellingen wordt dit opgenomen door de hoofdbegeleiders.

Het aantal hoofdbegeleiders/teamverantwoordelijken varieert van 4 tot 9 vte, maar dit komt overal, neer op ongeveer 0,1 vte geplaatste jongere en 1 vte per leefgroep.

Teamverantwoordelijken zijn verantwoordelijk voor de organisatie van de werking van de leefgroep waaraan ze zijn toegewezen en organiseren en leiden de teamvergaderingen.

In 4 instellingen kunnen hoofdbegeleiders ook fungeren als individueel begeleider van een jongere, maar de teams kunnen hierover zelf beslissen.

Het aantal begeleiders varieert van 24 tot 78 vte of van 0,6 tot 1,2 vte per geplaatste jongere. Zij zorgen voor de dagdagelijkse werking binnen de leefgroep en de begeleiding van de jongeren in hun leefgroep en dit zowel individueel als collectief, van het moment dat zij opstaan tot ze weer naar hun kamer gaan 's avonds. Elke begeleider fungeert als individuele begeleider voor maximaal 2 jongeren. Er wordt gestreefd naar een gemengde equipe man-vrouw per leefgroep, maar men slaagt hier niet in elke leefgroep in.

In elke instelling zijn ook maatschappelijk werkers en psychologen aan het werk, die aan bepaalde leefgroepen zijn toegewezen. Het aantal maatschappelijk werkers varieert van 3 tot 7 vte of van 0,065 tot 0,1 vte per geplaatste jongere. Zij dienen een zo juist en volledig mogelijk beeld te krijgen van de familiale en sociale context van de jongeren. Ze zijn verantwoordelijk voor de contextbegeleiding en het zijn vnl. zij die contact leggen met externe betrokken/te betrekken diensten.

Het aantal psychologen schommelt tussen de 3 en 6 vte met een gemiddelde van 0,07 tot 0,1 vte per geplaatste jongere. Psychologen dienen te komen tot een goede diagnostiek en beeldvorming van de jongere. Zij zijn eindverantwoordelijke van de verslaggeving (bv. handelingsplan, eindverslag). Zij ondersteunen begeleiders en werken ook rechtstreeks mee aan de begeleiding van de jongeren o.m. via psychologische onderzoeken, gesprekken met jongeren en ouderbegeleiding.

Slechts 1 instelling beschikt niet over paramedici. 2 instellingen beschikken over 0,5 vte logopedist. 2 instellingen beschikken over telkens 1,5 vte (1 vte logo, 0,5 vte ergo). Zij werken allen leefgroepsoverschrijdend met jongeren die hen vanuit cliëntbesprekingen worden toevertrouwd. Zij werken hoofdzakelijk individueel (logopedie, sociale vaardigheidstraining, technieken agressiebeheersing,...), maar in 1 instelling wordt er i.s.m. een psychologe ook een bewegingscursus ter bevordering van het zelfbeeld georganiseerd.

In 3 instellingen is er 1 vte verpleegkundige. In 1 instelling zijn er 2 vte verpleegkundigen. In 1 instelling is verpleegkundige zorg gegarandeerd via een extern samenwerkingsverband.

De verpleegkundigen zijn verantwoordelijk voor het beheer van het medisch dossier, het bestellen en afhalen van medicatie bij de apotheek en zetten wekelijks op elke leefgroep de medicatie klaar. In 2 instellingen zijn zij ook aanwezig op het wekelijks doktersconsult en maken zij de afspraken voor externe, medische consultaties. In 1 instelling vergezellen ze –indien nodig- de jongeren op deze doktersbezoeken.

1 instelling kan via een externe liaisonfunctie beroep doen op een psychiatrisch verpleegkundige die driemaal per week langskomt en op afroep.

In 4 instellingen is er tussen 7 en 22u. pedagogisch personeel aanwezig in de voorziening. Daarna staan nachtwakers in voor de veiligheid en de rust van de jongeren. Zij beschikken niet over een pedagogisch diploma. Hun aantal varieert van 0,12 tot 0,23 vte per geplaatste jongere of van 2 tot 9 per instelling per nacht.

In 1 instelling zijn er overdag 6 en 's nachts 4 penitentiair bewakingsassistenten die instaan voor de veiligheid van de jongeren en de Vlaamse personeelsleden.

2.3 Overlegstructuren

2.3.1 Interne overlegstructuren

Binnen elke instelling bestaan diverse momenten waarop overlegd wordt over cliënten. Teamvergaderingen en cliëntbesprekingen vonden we in elke instelling terug.

In 4 instellingen vindt maandelijks een teamvergadering per leefgroep plaats, in 1 instelling gebeurde dit tweewekelijks.

In 4 instellingen was er minstens tweewekelijks in elke leefgroep een cliëntbespreking, in 5 leefgroepen (4 verschillende instellingen) vond dit wekelijks plaats. In 1 instelling is er slechts maandelijks een cliëntbespreking, maar tweewekelijks worden de handelingsplannen samen met de jongere besproken.

2 instellingen kunnen beroep doen op een outreachteam vanuit een psychiatrisch ziekenhuis. Overleg is tweewekelijks of ad hoc indien de psychologen oordelen dat er nood is aan psychiatrische diagnose en/of counseling en voor jongeren die psychofarmaca nemen. Het outreachteam werkt ook teamondersteunend. In 1 instelling vindt wekelijks een overleg plaats met een psychiatrisch verpleegkundige en een psychiater (via een externe liaisonfunctie). De psychiater kan medicatie voorschrijven. Aan de personeelsleden wordt psycho-educatie gegeven en worden tips omtrent aanpak van jongeren aangereikt. De effecten van medicatie worden eveneens besproken.

Daarnaast zijn er binnen elke instelling nog verschillende niet rechtstreeks cliëntgericht overleg en beleidsmatige overlegmomenten, maar de overzichten daarvan namen we niet op in onze verslagen Interne overlegstructuren.

2.3.2 Externe overlegstructuren

1 instelling vermeldt heel uitzonderlijk formele, externe overlegstructuren te hebben. Een andere instelling noemde hier vnl. overleg in het kader van het verbeteren van samenwerkingsafspraken, maar niet zozeer op niveau van specifieke cliënten.

In 3 instellingen nemen medewerkers ook op ander locaties deel aan netwerktafels in het kader van vervolghulpverlening of in het kader van nazorg van bepaalde jongeren.

Participatie aan intersectoraal regionaal overleg in het kader van knelpuntdossiers wordt in 2 instellingen vermeld.

3 Hulpverleningstraject

We hebben in elk verslag getracht het hulpverleningstraject van de opgenomen minderjarigen in kaart te brengen en besteedden ook aandacht aan de acties die ondernomen werden om de context van de minderjarigen (ouders, opvoedingsverantwoordelijken,...) en de verwijzers hierbij te betrekken.

3.1 Acties t.o.v. jongere

De aanmeldingen gebeuren via het CAP (Centraal Aanmeldingspunt). Jeugdrechters doen via een webapplicatie een aanvraag voor een bepaalde plaats in een bepaalde instelling. Het CAP wijst deze plaats toe als ze vrij is en als voldaan is aan eventuele voorwaarden (bv. bufferplaats). Bij de aanmelding worden zeer summiere gegevens doorgegeven. Een hulpverleningsprogramma wordt zelden meegestuurd.

Enkel in de time-out leefgroepen komen jongeren rechtstreeks terecht. Externe time-out is een specifiek hulpverleningsprogramma waarbij de dagelijkse interactie tussen de jongere en zijn

onmiddellijke omgeving tijdelijk en kortstondig wordt verbroken. De doelstelling van een time-out is het trachten te deblokken van het hulpverleningstraject en het aanbieden van een afkoelings- en bezinningsperiode aan de jongere (en ook aan zijn begeleiders). Men tracht tevens in een gefaseerd traject met de jongere te komen tot een nieuw akkoord over de lopende hulpverlening.

Wanneer een jongere voor een andere module wordt opgenomen, komt hij/zij in 4 instellingen eerst terecht in een onthaalleefgroep.

In 1 instelling (gesloten, jongens) mag de jongere na een lichaams- en kledijfouille naar de hem toegewezen kamer en mag hij deelnemen aan de sportactiviteiten en de vrije momenten van de groep. Wanneer na 5 dagen het verblijf door de jeugdrechter verlengd wordt, mag de jongen deelnemen aan het volledige leefgroepsgebeuren.

In 1 instelling (open, jongens) mag de jongere ook naar de toegewezen kamer en vanaf de dag volgend op de opname deelnemen aan het programma van de onthaalleefgroep.

In de 3 andere instellingen (met zowel een gesloten regime voor zowel meisjes als jongens, als een open regime voor beide seksen) wordt de jongere eerst in een isolatiekamer gezet waar hij/zij van 1 tot 4 uur kan zitten. In 1 instelling (gesloten, jongens) kan dit ook een hele nacht zijn wanneer de jongere pas na 17u. wordt binnengebracht. In 1 instelling (gesloten, jongens) kan de jongere vanaf de vierde dag aan bepaalde leefgroeps- en onderwijsactiviteiten deelnemen.

De onthaalmodule verloopt in elke instelling gefaseerd. In 2 instellingen (zelfde organisatie) duurt het onthaalprogramma in principe 4 dagen. In 2 instellingen doorlopen de jongeren eerst een gefaseerd programma van 12 dagen. Beide termijnen kunnen langer duren ngl. het gedrag van de jongere en de beschikbare plaats in de volgende leefgroep.

Gedurende het onthaalprogramma krijgen de jongeren geen onderwijs, maar wordt hun leerpotentieel en het onderwijsniveau ingeschat. In 1 instelling laat men de jongens vanaf de vijfde dag wel al het onderwijsprogramma op de campus meevolgen. In de time-out groep voor meisjes volgen zij deeltijds huisonderwijs, in de time-out groep voor jongens wordt geen onderwijs in de strikte zin van het woord aangeboden.

In de begeleidingsleefgroepen verloopt de begeleiding niet gefaseerd. Men leert de jongeren omgaan met steeds meer vrijheden en verantwoordelijkheden. De gemiddelde verblijfsduur bedraagt 3 à 4 maanden.

In de observatie- en oriëntatieleefgroepen gebeurt op vraag van de jeugdrechter een grondige probleemverkenning en/of zoekt men naar een gepaste oplossing. De gemiddelde verblijfsduur is hier korter, ongeveer 8 weken. Tijdens het verblijf wordt een observatie- of oriëntatieverslag opgesteld en wordt het advies ev. reeds verder uitgewerkt of verblijft de jongere in de leefgroep tot er plaats is in een meer geschikte voorziening.

De jongens in de behandelingsunit krijgen een langdurige intensieve en gefaseerde residentiële behandeling van een 6- tal maanden en vervolgens een intensieve ambulante begeleiding van een 6- tal maanden door een externe dienst.

In 3 instellingen zijn er leefgroepsoverstijgende programma's. Dit zijn specifieke projecten waarbij de jongeren uit verschillende leefgroepen gedurende 6 à 8 weken werken aan een gezamenlijk project, en waarin elke jongere zijn deeltaak krijgt. Het zijn trajecten ervaringsleren. De deelnemers komen wel uit hetzelfde open of gesloten regime.

In 1 instelling is er een leefgroepsoverkoepelende therapiegroep om het zelfbeeld van meisjes te versterken.

Binnen de GRT-leefgroepen lopen de jongeren vanaf de 3^o fase school buiten de voorziening en kunnen ze externe dagbestedingen hebben. In de laatste fase dienen ze ook verantwoordelijkheid op te nemen t.o.v. andere jongeren in de leefgroep (bv. meterschap).

In alle leefgroepen wordt vanuit de pedagogische visie van Patterson gewerkt en worden verschillende methodieken gebruikt.

In de behandelingsleefgroep wordt intensief gewerkt met de methodiek EQUIP met als doelstelling jongeren te motiveren en toe te rusten (EQUIPeren), elkaar te helpen en van elkaar te leren. Onderdelen van het programma zijn: verbetering van sociale vaardigheden, het omgaan met woede en agressie, het corrigeren van zogenaamde denkfouten, het nemen van moreel juiste beslissingen en het creëren van een positief moreel klimaat.

Binnen beide GRT-leefgroepen wordt de 'circle of courage' vermeld met als belangrijkste principes: belonging, mastery, independence en generosity.

Wat nazorg betreft, merkten we een verschil tussen de instellingen:

- 1 instelling voorziet geen nazorg.
- 2 instellingen (zelfde organisatie) bieden nazorg, maar dit is uitzonderlijk, doelgericht, afgebakend, beperkt in duur en opgelegd door de Jeugdrechter.
- De 4^o instelling gaf te kennen dat dit juridisch niet kan en dat daarvoor ook de middelen ontbreken, maar stelt zich naar de extramurale partner binnen de behandelingsmodule heel flexibel op in die zin dat deze partner steeds kan rekenen op een time-outplaats binnen de instelling indien nodig.
- De 5^o instelling biedt soms nazorg aan indien vervolghulp geboden is, maar andere partners geen antwoord kunnen bieden binnen een redelijke termijn of er in de regio geen geschikte partner aanwezig is. Deze nazorg gebeurt steeds i.s.m. cliënten, kan ambulant of mobiel, is vnl. overbruggend en in principe binnen een straal van 40 km rond de voorziening. Het zijn de maatschappelijk werkers en psychologen die hiervoor instaan.

3.2 Acties t.o.v. de context van de jongere

Zie ook het recht op informatie.

2 instellingen (zelfde organisatie) trachten een formeel gesprek met de ouders te plannen. 1 van deze instellingen combineert dit gesprek met een huisbezoek.

1 instelling plant dergelijk gesprek ook, maar pas nadat de jeugdrechter het verblijf van de minderjarige na vijf dagen verlengde.

De 2 andere instellingen (zelfde organisatie) trachten tijdens het eerste bezoek van de ouders in de instelling, hen even apart te zien.

In de 4 instellingen waar verlof na een bepaalde verblijfsperiode mogelijk is, wordt dit met het thuisfront voorbereid en nabesproken. Veelal gebeurt dit telefonisch. Bij een eerste dagbezoek van de jongere gaat een begeleider en/of maatschappelijk werker mee.

De meeste contacten verlopen telefonisch of vinden plaats tijdens de bezoekenmomenten in de instelling. Alle instellingen geven te kennen ouders wel te betrekken bij het opstellen van een vervolgtraject.

In geen enkele instelling worden ouders systematisch betrokken bij de hulpverlening. In 1 instelling worden ze in 2 leefgroepen wel betrokken bij de bespreking van het eerste handelingsplan.

1 instelling gaf te kennen dat een initiatief om info- en vormingsmomenten voor ouders is stopgezet wegens geen succes (afstand, te korte verblijfsperiode).

In alle instellingen zijn het hoofdzakelijk de maatschappelijk werkers die instaan voor de contacten met de ouders.

Binnen de time-outmodule wordt verwacht dat de verwijzende voorziening blijft instaan voor de contextbegeleiding.

3.3 Acties t.o.v. de verwijzers

2 instellingen verwachten dat de consulent minstens eenmaal ter plaatse komt voor overleg, maar dit wordt niet voor elke jongere waargemaakt. Over het algemeen komen consulenten weinig ter plaatse. Consulenten worden niet uitgenodigd op de cliëntbesprekingen. Ze worden wel uitgenodigd op specifieke besprekingen binnen de behandelunit en de observatie-en oriëntatiemodules en zijn dan meestal ook aanwezig.

Consulenten worden vnl. telefonisch of elektronisch op de hoogte gehouden van sleutelmomenten en knelpunten in het hulpverleningstraject. Tussentijdse en eindverslagen worden opgestuurd naar consulenten en jeugdrechters.

In 2 instellingen wordt gebruik gemaakt van de methodiek 'videoconferencing' waarbij jongeren, al dan niet in aanwezigheid van een medewerker van de voorziening, d.m.v. een camera en een TV-scherm in gesprek kunnen treden met hun consulent. Momenteel is dit enkel mogelijk met consulenten van de jeugdrechtbanken van Antwerpen en Hasselt.

In alle instellingen zijn het hoofdzakelijk de maatschappelijk werkers die instaan voor de contacten met de consulenten.

Tijdens de time-outmodule is er intensief contact met de verwijzende voorziening. Er wordt wel verwacht dat deze het contact met de consulent verzorgt.

4 Het dossier

In elke instelling worden er per minderjarige verschillende dossiers bijgehouden:

1) elektronisch dossier

Elke instelling gebruikt DOMINO (Dossier Minderjarigen Opvolging in de bijzondere jeugdbijstand).

Per cliënt bevat dit elektronisch dossier een anamnese, een elektronisch logboek, een Pedagogisch Handelingsplan (PHP) en een Onderwijshandelingsplan.

In de nagekeken dossiers werd vastgesteld dat in het elektronisch logboek alle relevante dagdagelijkse meldingen per jongere samengebracht en gecatalogeerd worden.

Elk PHP bevat verschillende tabbladen/rubrieken :

- een algemene doelstelling
- een uitstroomperspectief (ingevuld door de maatschappelijke werker en psycholoog)
- een rubriek "jongere" : met hierin een beschrijvend gedeelte (gedragmatig en psychosociaal), bravo- en werkpunten.
- een rubriek "context" vooral over het familiaal milieu ingevuld door maatschappelijk werker.
- externe dagbesteding : indien toepasselijk
- rubriek "ervaringsplan" : indien van toepassing
- info van klassenraad

De opbouw van het handelingsplan in Domino is logisch en goed ingevuld door de verschillende disciplines en de lay-out laat ook toe dat de jongere en zijn context aan bod komen (wat op dit moment nog te weinig gebeurt). Werkpunten en actiepunten worden in de Ik-vorm en SMART geformuleerd.

2) E-dossier op harde schijf

3 instellingen houden ook nog een ander elektronisch dossier bij. Dit dossier bevat in een mapje per jongere een aantal documenten en verslagen die nog niet geïntegreerd zijn in het Domino systeem. De belangrijkste hiervan zijn briefwisseling aan de ouders, scans van evolutieverslagen van andere instellingen en een scan van de beschikking van de jeugdrechter.

3) Medisch dossier

Dit dossier is in elke instelling elektronisch en enkel raadpleegbaar door een arts of een verpleegkundige.

4) Papieren dossier

In elke instelling is er ook nog een kist met daarin een aantal administratieve documenten zoals beschikkingen, gerechtsbrieven, verklaring hoeveel geld de jongere op zak had bij opname, inventaris persoonlijke kledij, lijst van gekregen kledij van de instelling, ondertekende contracten, checklists, lijsten die ingevuld werden door de ouders (behalve de medische), testen, observatieverslagen, ingevulde takenbundels.

5) Dossiers maatschappelijk werker/psycholoog

Beide disciplines houden in elke instelling per minderjarige een map bij met persoonlijke notities en relevante verslagen. Voor begeleiders relevante informatie wordt in het logboek genoteerd.

In 1 instelling houden maatschappelijk werkers ook nog een elektronisch dossier bij van elke minderjarige.

We gingen ook na of er met de gegevens van de minderjarigen op een discrete wijze werd omgegaan. De papieren dossiers werden op een veilige manier bewaard nl. in het begeleidingslokaal of de burelen van de medewerkers, die steeds op slot zijn indien daar geen personeel aanwezig is. De elektronische dossiers zijn weliswaar d.m.v. paswoorden en getrapte toegangsrechten beveiligd, maar het pedagogisch personeel heeft toegang tot alle dossiers van de jongeren en niet enkel tot deze van de hun toegewezen leefgroep.

Specifieke rechten van minderjarigen

Voorafgaand aan de synthese m.b.t. de bevroagde rechten, weerhouden we in dit luik de thema-overschrijdende vaststellingen en werkpunten.

Het DRM werd op 7 mei 2004 in het Vlaamse parlement goedgekeurd en ging op 1 juli 2006 van kracht. **De implementatie van het DRM in de werking** kwam aan bod tijdens de inspectiebezoeken. We stelden vast dat er in geen enkele instelling structureel opleiding over het DRM georganiseerd was voor de pedagogische medewerkers. In 1 instelling hadden maatschappelijk werkers en psychologen dergelijke opleiding extern genoten, maar de informatie was niet doorgestroomd naar de (hoofd-)begeleiders. In 1 instelling hadden medewerkers van 1 leefgroep zelf het initiatief genomen om het DRM op leefgroepsniveau te bespreken.

De brochures van integrale jeugdhulp en de werkmap van Integrale Jeugdhulp zijn in 4 instellingen onvoldoende in de werking verankerd (cf. infra).

We peilden tijdens deze inspectie ook naar het **inscholingsbeleid voor nieuwe medewerkers**.

1 instelling heeft een handig en gebruiksvriendelijke gids voor o.a. nieuwe medewerkers. 3 instellingen beschikken niet over dergelijke praktisch-organisatorische informatiebundel. Slechts in 1 instelling beschikt men over een goed uitgewerkt beleid en informatie- en vormingspakket om nieuwe medewerkers in te werken in de organisatie.

In 1 instelling staat een nieuwe medewerker minimum een maand dubbel met een 'ancien' en langer indien nodig. In 2 andere instellingen (zelfde organisatie) worden nieuwe medewerkers een eerste periode als 'derde' begeleider op dienst gezet en dit met verschillende collega's en op verschillende momenten.

In 1 instelling is het meter-peterschap grondig uitgewerkt. In twee andere instellingen (zelfde organisatie) start men dit jaar met het opleiden van medewerkers om het meter-/peterschap op zich te nemen. In deze instellingen zal men ook een informatie- en vormingspakket voor nieuwe medewerkers uitwerken.

In 1 instelling werd het gebrek aan een degelijk inscholingsbeleid bevestigd door het gebrek aan kennis van interne afspraken bij een nieuwe medewerker.

We gingen ook na **welke instrumenten voor handen zijn om medewerkers te ondersteunen**.

Uiteraard beschikken de medewerkers over de brochures die ook voor de geplaatste jongeren voor handen zijn.

In 1 instelling werden handleidingen en sjablonen ontwikkeld en elektronisch ter beschikking gesteld van het personeel.

In 1 instelling refereerde men naar een kwaliteitshandboek, maar dit bleek niet geactualiseerd en onvolledig.

In 2 leefgroepen van 2 verschillende instellingen (en verschillende organisaties) haalde men een 'draaiboek' aan maar dit bleek onvoldoende praktisch-organisatorische informatie te bevatten om als handvat voor medewerkers te kunnen dienen.

In 1 instelling beschikte 1 leefgroep wel over een degelijk 'draaiboek' en was men in de andere leefgroep gestart met de opmaak ervan.

Het viel ons op dat geen enkele instelling een **jaarverslag** opmaakt waarin –naast registratiegegevens- informatie kan opgenomen zijn m.b.t. verbeterprojecten, vormingsinitiatieven, zelfevaluatie van de werking, evaluaties van vorige projecten,...

WERKPUNTEN

We zijn van mening dat het respecteren van de rechten van de minderjarigen door het beleid van een voorziening moet aangestuurd en opgevolgd worden. De rechten van minderjarigen dienen systematisch en continu gerespecteerd worden, dus dienen hiertoe door het beleidsniveau van een voorziening stappen te worden ondernomen. Vanuit dit standpunt en gezien de vaststellingen formuleerden we voor elke instelling volgende werkpunten:

- we verwachten dat er binnen de voorziening een reflectie over het effect van het DRM op de werking plaats vindt. Men dient minstens na te gaan of en in welke mate men voldoet aan alle bepalingen van het decreet. Indien dit niet het geval is, dienen verbeterprojecten uitgewerkt en opgevolgd te worden.
- we verwachten dat medewerkers over voldoende kennis m.b.t. het decreet rechtspositie beschikken omdat zij in de dagdagelijkse omgang met minderjarigen deze rechten moeten kunnen garanderen.
- indien het respecteren van de rechten van minderjarigen aan individuele hulpverleners wordt overgelaten, zal het mogelijks slechts fragmentair of ad hoc gebeuren. We willen dat de voorziening ondersteuningsinstrumenten ter beschikking stelt waardoor de hulpverlening en het respecteren van de rechten op een gestructureerde, systematische wijze plaats vindt. We denken hierbij aan kwaliteitshandboeken/draaiboeken/... waarin de kernprocessen op een systematische manier omschreven zijn en praktische werkinstrumenten zoals stroomdiagrammen, checklists voor handen zijn. Deze documenten dienen bovendien continu geactualiseerd te worden, alsook gekend en gemakkelijk raadpleegbaar te zijn door personeelsleden.

1 Recht op informatie en duidelijke communicatie

Informerende van jongeren

2 instellingen beschikken over checklists bij opname om te garanderen dat elke jongere –ongeacht de begeleider- dezelfde informatie krijgt. 3 instellingen hebben dit niet, maar 1 ervan plant de opmaak van dergelijke checklist.

Alle jongeren uitten hun tevredenheid over de beschikbaarheid en toegankelijkheid van het begeleidend personeel. Ze gaven aan steeds met alle vragen bij hen terecht te kunnen. In de leefgroepen waar gewerkt wordt met een individuele begeleider (IB) voor de jongere, gaven de jongeren te kennen dat ze evenzeer een beroep kunnen doen op andere begeleiders voor informatie en advies.

In 1 instelling werd de toegankelijkheid van psychologen uitdrukkelijk als minder goed beoordeeld. Het probleem werd door de directie onderkend. Zwangere psychologen moeten in een administratieve job tewerk gesteld worden en worden ondertussen niet vervangen.

Informatie m.b.t. de hulpverleningsvorm

Zelf vonden de jongeren dat ze voldoende geïnformeerd werden bij opname over de leefregels en praktische zaken in de leefgroep waarin ze werden opgenomen.

Elke leefgroep beschikt over een leefgroepsspecifieke brochure. In 1 leefgroep was er daarnaast nog een brochure per fase en in een andere leefgroep gebruikte men ook fiches om elementen uit de brochure visueel aanschouwelijker te maken (leefgroepen van verschillende instellingen).

Deze brochures bevatten over het algemeen voldoende informatie over de belangrijkste regels en afspraken die gelden in de betrokken leefgroep: dagindeling, hulpverleningstraject/fasesysteem, leefregels, sanctiebeleid en beloningssysteem,...

De informatieverstrekking over het beloningssysteem (3 leefgroepen van 2 verschillende instellingen) en informatie m.b.t. vrije momenten (1 leefgroep) kan beter.

In 1 leefgroep werd geen informatie gegeven over het sanctiebeleid. In 4 leefgroepen (3 verschillende instellingen) was de informatie over het sanctiebeleid onvolledig.

In 2 instellingen checken begeleiders d.m.v. een vragenlijst die ze door de jongeren laten invullen, of deze de brochure doorgenomen hebben. In 1 leefgroep doet men dit in een gesprek over de leefgroepsbrochure..

In 2 instellingen werd aangegeven dat men niet systematisch checkt of jongeren de brochures effectief gelezen en begrepen hebben.

In 1 instelling werkt men momenteel dergelijke vragenlijst uit.

Informatie m.b.t. de rechten in de jeugdhulp

Slechts in 1 instelling is de brochure "t Zitemzo in de integrale jeugdhulp" op de kamer van elke jongere aanwezig. In 1 instelling staat in elke leefgroep een rek met informatiebrochures waaronder brochures i.v.m. de rechten in de jeugdhulp. In een andere instelling stond dergelijk rek in 1 leefgroep, maar ook in de gang van de burelen waar de jongeren soms kwamen.

In 2 instellingen (twee verschillende organisaties) liggen de 'huisregels JWW' waarin veel rechten opgenomen zijn, op de kamers van de leefgroepen. In een 3^o instelling gebeurt dit nu ook in 1 leefgroep, nadat inspectie werd aangekondigd.

Wanneer we ons baseren op de schriftelijke informatie die de jongeren krijgen, merkten we hierin diverse hiaten m.b.t. het informeren van jongeren over hun rechten in de jeugdhulp.

In geen enkele voorziening wordt informatie gegeven over:

- welke straffen volgens het DRM verboden zijn nl. lichamelijke straffen, geestelijk geweld, onthouding van maaltijden en behoudens andersluidende rechterlijke beslissing, onthouding van bezoekrecht.
- de procedure inzake afzondering/vrijheidsbeperking, de inrichting en het gebruik van de isolatiekamer/afzonderingskamer/TO-kamer, de duur van en het toezicht tijdens deze maatregel, het gebruik van een 'beveiligingsdossier'.

In 2 instellingen wordt geen informatie verstrekt over kamer- en lichaamscontroles. In de andere instellingen wordt wel aangegeven dat dergelijke controles zich kunnen voordoen, alsook de redenen om tot dergelijke controles over te gaan, maar ontbreekt informatie omtrent de procedure (wie beslist, wie voert uit) en is er niet vermeld of jongeren altijd verwittigd worden van deze controles en of ze hierbij al dan niet aanwezig kunnen zijn.

In 1 instelling krijgen de jongeren geen informatie over het recht om klacht in te dienen. Dit is ook het geval in 1 leefgroep in een andere instelling. In de overige leefgroepen beschikken de jongeren wel over deze informatie, maar bepaalde relevante informatie in dit kader wordt niet verstrekt nl. de definitie van een klacht, hoe en door wie een klacht behandeld wordt, binnen welke termijn men feedback mag verwachten en onder welke vorm.

In 2 leefgroepen van 2 verschillende instellingen worden de jongeren niet geïnformeerd over hun recht op inspraak in de algemene werking.

In 1 leefgroep worden jongeren ook niet geïnformeerd over het recht op inspraak in het individueel hulpverleningstraject. In de andere leefgroepen ontvangen de jongeren deze informatie wel, maar in 4

instellingen is deze informatie niet geconcretiseerd, niet vertaald naar de specifieke werking van de leefgroep waarin ze verblijven.

In 3 leefgroepen (2 verschillende instellingen) merkten we op dat de informatie die gegeven werd m.b.t. het recht op contact onvoldoende was.

In alle instellingen worden de jongeren geïnformeerd over hun recht op inzage in hun dossier, maar in 4 instellingen vermeldt men niet dat het dossier 15 dagen na de vraag moet voorgelegd worden aan de jongere.

Communicatie in een voor de minderjarige begrijpelijke taal, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit

Slechts in 1 leefgroep wordt de leefgroepsbrochure door de begeleiding met de jongere doorgenomen. In de andere leefgroepen gebeurt deze mondelinge toelichting niet actief, maar de jongeren kunnen met vragen steeds terecht bij de begeleiding of bij hun meter (in 1 instelling wordt een jongere die reeds langer in de leefgroep verblijft als 'meter' voor de nieuwkomer aangesteld). In 1 leefgroep werd aangegeven dat men deze mondelinge toelichting wel verzorgt voor mentaal zwakkere jongeren.

M.b.t. het actief toelichten van de inhoud van deze documenten m.b.t. de rechten in de jeugdhulp kan gesteld worden dat dit slechts in 1 leefgroep gebeurt. In 1 instelling vond in de leefgroepen n.a.v. het nakende inspectiebezoek een toelichting over het DRM plaats.

Slechts 1 instelling beschikt over leefgroepsspecifieke brochures in een andere taal nl. Frans. In 1 instelling werkt men momenteel aan een Franse, Engelse en Spaanse versie. 2 instellingen beschikken over een brochure met pictogrammen voor anderstalige en/of mentaal zwakkere jongeren. Binnen 1 instelling wordt vanuit het onderwijs extra ingezet op Nederlands opdat anderstalige jongeren zo snel mogelijk over voldoende basiswoordenschat zouden beschikken om zich binnen de leefgroep uit de slag te trekken.

De brochure 't Zitemzo in de integrale jeugdhulp' en de 'huisregels JWW' zijn niet in een andere taal ter beschikking binnen de voorzieningen.

Het inzetten van tolken voor gesprekken met jongeren gebeurt niet systematisch. De instellingen kennen wel organisaties waarop men een beroep kan doen, maar 4 instellingen gaven te kennen ook anderstalige medewerkers hiervoor in te schakelen. 1 ervan gaf aan sporadisch ook een andere geplaatste jongere als tolk te laten fungeren (vnl. voor praktische, leefgroepsgebonden aangelegenheden).

Tijdens 1 van onze bezoeken werden hiervoor volgende redenen aangegeven: er is geen extra budget voor, beëdigde tolken kosten meer en het aanbod tolken is te klein.

Informerende van ouders

In alle instellingen heeft de jongere bij aankomst recht op een gratis telefoon naar de ouders.

In 1 instelling wordt dit recht door de meeste jongeren gebruikt om hun ouders te verwittigen. Het personeel in deze instelling brengt de ouders slechts na 5 dagen verblijf én een verlenging van dat verblijf door de jeugdrechter, schriftelijk op de hoogte van de opname en vragen dat de ouders zelf contact met hen zouden opnemen. Pas indien ouders op bezoek komen in de instelling, wordt hen een brochure overhandigd, maar deze bevat geen informatie over de hulpverleningsvorm, noch over de rechten in de jeugdhulp. Enkel informatie m.b.t. bezoek, telefoonregeling en briefwisseling wordt verstrekt.

In de overige instellingen worden de ouders zo snel mogelijk telefonisch op de hoogte gebracht door een personeelslid en mag de jongere de eerste dag ook telefonisch contact met zijn/haar ouders hebben. Naar de ouders worden ook een brief en een algemene ouderbrochure opgestuurd. In 2 instellingen (zelfde organisatie) werd de ouders een extra bezoek buiten de vaste bezoekmomenten toegekend om hun kind te zien.

Ouders worden op de hoogte gebracht bij verandering van leefgroep. In 1 instelling is de werking in de leefgroepen uniform waardoor geen leefgroepsspecifieke ouderbrochure werd uitgewerkt. 2 instellingen (zelfde organisatie) waar de werking binnen de leefgroepen verschilt, beschikken niet over leefgroepsspecifieke ouderbrochures. In 1 ervan verwacht men in 1 leefgroep dat de verwijzende voorziening de ouders voldoende informeert, in de andere leefgroep kunnen de jongeren a.d.h.v. een fotoboek hun ouders een beeld laten vormen van de leefgroep waarin ze terecht zijn gekomen. In de andere instelling verzorgt men in 1 leefgroep een rondleiding voor ouders en beschikt men in de andere leefgroep over een video en een fotoboek om het gesprek met ouders aan te gaan.

In de 2 andere instellingen is er slechts telkens 1 leefgroep waarbinnen een specifieke ouderbrochure werd uitgewerkt. Echter, deze brochures geven summier iets meer informatie over het fasensysteem binnen de betrokken leefgroep, maar vertonen verder dezelfde hiaten als de algemene ouderbrochure waarin vnl. informatie m.b.t. bezoek, roken, zakgeld en kledij gegeven wordt, alsook over het recht om een klacht in te dienen en hoe men dit kan doen. Verdere informatie omtrent de hulpverleningsvorm en de rechten in de jeugdhulp ontbreekt.

In 2 instellingen waar enkel een algemene ouderbrochure ter beschikking is, ontbreekt informatie over de rechten van minderjarigen en ouders in de jeugdhulp. In 1 ervan ontbreekt ook informatie over de hulpverleningsvorm. In de 3^e instelling waar enkel een algemene ouderbrochure aanwezig is werd opgemerkt dat informatie m.b.t. recht op participatie, recht op klachten en het hulpverleningstraject in de verschillende leefgroepen ontbrak.

Communicatie in een begrijpelijke taal

In geen enkele instelling worden de inhoud van de ouderbrochures mondeling toegelicht aan de ouders.

In 3 leefgroepen wordt het bezoek georganiseerd op de leefgroep en mogen de jongeren kort hun kamer tonen aan hun ouders. Hierdoor krijgen deze een concreet beeld van waar hun kind terecht is gekomen. In de andere leefgroepen is er steeds een begeleider en/of maatschappelijk werker aanwezig in de bezoeksruimte.

In geen enkele instelling zijn er anderstalige brochures voor ouders. Eén instelling beschikt over een kennismakingsvideo in het Nederlands, Frans, Engels, Arabisch, Turks en Marokkaans.

Ook voor gesprekken met ouders wordt niet systematisch een beroep gedaan op tolken.

WERKPUNTEN

Deze vaststellingen leidden tot dezelfde werkpunten -m.u.v. één (cf. infra)- in alle verslagen.

Artikel 11 van het DRM geeft aan dat de minderjarige/ouder het recht heeft om geïnformeerd te worden over de rechten in de jeugdhulp en de hulpverleningsvorm die aan hem/de minderjarige wordt verleend en over alles dat hiermee verband houdt (bv. leefregels, dagindeling, sanctiebeleid, beloningssysteem,...).

Het is aangewezen het informatie- en communicatiebeleid voor jongeren en hun ouders te optimaliseren door middel van:

- Het vervolledigen en actualiseren van de leefgroepsbrochures en ouderbrochures.

- Het opmaken van leefgroepsspecifieke ouderbrochures. (NB: Dit werkpunt werd niet vermeld in 1 instelling aangezien alle leefgroepen daar op dezelfde wijze werken)
- Het actief, mondeling toelichten van deze brochures aan jongeren en ouders.

De memorie van toelichting bij het DRM stelt m.b.t. art. 11 dat de rechten van de minderjarigen in het huishoudelijk reglement/leefgroepsbrochure van elke (semi-) residentiële jeugdhulpvoorziening moeten worden geëxpliciteerd. Een 'vertaling' naar de eigen werking en cliëntgroep is immers essentieel om te garanderen dat minderjarigen correct geïnformeerd worden en hun rechten kunnen uitputten. Bovendien lijkt ons de integratie van diverse informatie in 1 brochure gebruiksvriendelijker. Deze opmerking geldt ook voor de integratie van informatie over de rechten in de jeugdhulp in de brochure voor ouders.

Volgens art. 12 van het DRM dient communicatie met de minderjarige/ouder te verlopen in een voor hem begrijpelijke taal, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit. Optimale communicatie bevordert tweerichtingsverkeer in gesprekken. Het creëert ruimte voor eigen inbreng en voor het maken van goede afspraken.

Het is aangewezen het informatie- en communicatiebeleid voor jongeren en hun ouders te optimaliseren door middel van:

- De aanmaak van anderstalige brochures voor jongeren en ouders
- Het systematisch inzetten van tolken.

We bevelen aan brochures te voorzien van versiedata opdat men kan verifiëren of de meest actuele versie gehanteerd wordt.

2 Recht op inspraak en participatie

Inspraak in de individueel hulpverleningstraject door jongeren

In 9 van de 10 leefgroepen hebben jongeren geen inspraak in de toewijzing van de individuele begeleider (IB). Jongeren vinden dat over het algemeen spijtig. In 1 instelling is er dus wel inspraak bij de keuze van IB maar dit ook niet in alle leefgroepen (niet in de time out groep). Het systeem om zelf je IB te kunnen kiezen wordt in de desbetreffende leefgroep als zeer positief ervaren zowel door de begeleiders als door de jongeren.

In 2 instellingen wordt wel aangegeven door de directie dat er wel van IB zou kunnen veranderd worden als het echt niet klikt.

In alle leefgroepen geeft de meerderheid van de jongeren echter wel aan dat het goed klikt met de hen toegewezen begeleider. De rol van de IB wordt door hen als positief ervaren. Er is een positief contact met de IB en over het eigen hulpverleningstraject kan er goed gepraat worden met de IB.

Het aantal gesprekken dat de jongere met zijn IB heeft kan van organisatie en van werkvorm tot werkvorm verschillen (van dagelijks, tot 2 of 3 keer per week). De input van deze gesprekken komt tijdens de cliëntbesprekingen aan bod en geeft mee gestalte aan het nieuwe handelingsplan.

In 7 leefgroepen is er om de 14 dagen, in 2 leefgroepen wekelijks een cliëntbespreking in het team m.b.t. het handelingsplan. Een specifieke situatie betreft deze in 1 leefgroep, zijnde een Time Out groep waar jongeren maximaal 14 dagen verblijven. Gedurende de hele periode wordt er herstelgericht gewerkt. Jongeren zijn er maximaal betrokken bij de voor- en eindbespreking via het uitklaringsgesprek en de engagementsverklaring.

In 7 van de 10 leefgroepen gaat een cliëntbespreking gepaard met een voorbespreking met de jongere en in alle leefgroepen met een nabespreking met de jongere rond zijn/haar werkpunten.

In 7 leefgroepen wordt er driemaandelijks een medisch, psychisch, sociaal verslag (MPV) opgemaakt, in 1 instelling (2 leefgroepen) betreft het hier een oriëntatieverslag na één of twee maanden, en in de Time Out groep een verslag op het einde van de 14 dagen.

In het MPV is een luik voorzien om de 'visie van de jongere' weer te geven. De manier waarop de jongere effectieve inspraak krijgt in de opmaak van dit verslag is erg wisselend van leefgroep tot leefgroep. 4 leefgroepen werken met een vragenlijst/individuele fiche aan de hand waarvan de jongere zijn visie kan neerschrijven en in 2 van deze leefgroepen wordt deze visie integraal overgemaakt aan de JR. In 1 leefgroep leest de IB het verslag voor, vraagt aan de jongere om zijn mening en deze wordt integraal opgenomen in het verslag. In 1 leefgroep bespreekt men het verslag niet. In 2 leefgroepen overloopt de IB of psychologe het verslag met de jongere maar vult het luik rond visie jongere niet altijd in. In 1 leefgroep noteert de IB de schriftelijk of mondelinge verwoorde doelstellingen van de jongere in het handelingsplan. In 1 Time out groep wordt er voor die 14 dagen geen handelingsplan opgemaakt: dat blijft de bevoegdheid van de instelling die de jongere in Time Out stuurde.

In 6 leefgroepen is de jongere niet aanwezig op het teamoverleg m.b.t. zijn/haar handelingsplan. In 1 Time Out groep is de jongere aanwezig bij de 2 belangrijkste gesprekken m.n. het uitklarings- en engagementsgesprek. In 1 leefgroep is de jongere aanwezig op het overgangsgesprek bij de overgang naar een andere fase. De jongere moet zich formeel en zelfstandig verantwoorden voor een jury waarom hij klaar is om over te gaan naar een volgende fase. In 1 instelling (2 leefgroepen) krijgt de jongere de kans zijn mening over de hulpverlening te formuleren tijdens de bespreking.

Inspraak in het individueel hulpverleningstraject door ouders

In welke mate handelingsplan, evolutieverslagen, eindverslag besproken worden met de ouders is erg verschillende van organisatie tot organisatie en zelfs van leefgroep tot leefgroep maar nergens worden de ouders formeel betrokken bij het opstellen van deze documenten.

In 2 leefgroepen wordt het eerste handelingsplan (na 2 à 3 weken) tijdens een eerstvolgend bezoek van de ouders met hen doorgenomen. Ze worden hier speciaal voor uitgenodigd. Volgende handelingsplannen worden niet doorgenomen met de ouders door de begeleiding.

In 7 leefgroepen is er een telefonische terugkoppeling door de maatschappelijk werker/psychologe en/of op de bezoeken kan er ook een terugkoppeling zijn.

In de Time out groep is de afspraak gemaakt met de verwijzende instelling dat zij de ouders blijven informeren over het traject. Er is een mogelijkheid tot terugkoppeling tijdens de bezoeken.

Er is nergens inspraak van de ouders in het eindverslag want dit wordt meestal opgemaakt op het moment dat de jongere al weg is.

In de leefgroep waar er gewerkt wordt met overgangsgesprekken, worden de ouders hierop uitgenodigd.

Inspraak in de algemene werking door de jongeren

De inspraak wordt gerealiseerd via bewonersvergaderingen/ kringgesprekken/ groepsgesprekken/ cirkelgesprekken. De terminologie, frequentie, agendapunten, verslaggeving en de mate waarin er ook echt inspraak wordt verleend kunnen verschillen van leefgroep tot leefgroep.

In 1 leefgroep zijn er geen bewonersvergaderingen, enkel informele gesprekken met weinig verslaggeving en geen aantoonbare opvolging. In 1 leefgroep is er geen collectief inspraakorgaan omdat er strikt individueel wordt gewerkt tijdens het traject. In 4 leefgroepen zijn er wekelijkse

vergaderingen met de jongeren, in 3 leefgroepen om de 14 dagen. In 1 leefgroep is er elke avond een groepsgesprek.

Tijdens de groepsgesprekken kunnen de jongeren zelf agendapunten aanbrengen. De aangebrachte thema's hebben vooral betrekking op keuze van activiteiten, voorstellen kookactiviteiten, knelpunten in de leefgroep, keuze Tv-programma, groepssfeer enz. In 1 leefgroep is er ook overleg rond wat er zal aangekocht worden met het huishoudbudget.

Feitelijke inspraak is er niet op vlak van regels en afspraken in 8 leefgroepen. De jongeren krijgen wel toelichting waarom een afspraak of regel er is maar er wordt vrijwel nooit van afgeweken. In 2 leefgroepen (van verschillende organisaties) wordt door de jongeren zelf aangegeven dat regels en afspraken wel degelijk kunnen besproken worden en er worden voorbeelden aangegeven van regels die veranderd werden op vraag van de jongeren. In deze 2 leefgroepen is ook duidelijk aangegeven welke regels er nooit ter discussie staan (in de leefgroepsbrochure).

In de meeste leefgroepen is er een zeer strikte dagindeling die stipt gevolgd wordt zodat er nog weinig vrije momenten zijn die dan naar keuze kunnen ingevuld worden.

In 2 leefgroepen wordt de verslaggeving door de jongere zelf gemaakt en uitgehangen in de leefgroep. In de andere leefgroepen waar een bewonersvergadering is maakt de begeleiding het verslag.

In geen enkele instelling werkt men met een systeem van tevredenheidsonderzoeken of exitgesprekken. In 1 leefgroep was er wel een "vertrekkersboek" waarin elke jongere die vertrekt zijn mening kan schrijven. In 1 leefgroep worden de jongeren, die hiervoor hun toestemming gaven, na het verlaten van de leefgroep opgebeld om te peilen naar hun tevredenheid omtrent hun verblijf in de instelling en naar hun huidige situatie.

In 1 organisatie werd er i.s.m. IPSOC recent een tevredenheidsonderzoek bij jongeren, ouders, voorzieningen en verwijzers afgenomen. De resultaten waren op moment van de inspectie nog niet beschikbaar.

Menu

In alle instellingen wordt het menu aangepast voor vegetariërs, aan geloofsovertuigingen en om gezondheidsredenen zoals allergie, diabetes. Nergens hebben de jongeren inspraak in het gewone weekmenu. Indien jongeren iets niet lusten wordt er in 4 instellingen geen alternatief aangeboden. In 1 instelling werkt men met zogenaamde "BAH" lijsten waarop jongeren 3 dingen kunnen invullen wat ze niet lusten en voor hen wordt er dan iets anders aangeboden.

In 2 instellingen worden de weekendmaaltijden wel besproken met de jongeren. Jongeren participeren aan het bereiden van de maaltijden. Deze jongeren zijn tevreden over deze maaltijden.

In 1 instelling, waar de maaltijden volledig aangeleverd worden door een externe organisatie, klagen alle jongeren over de kwaliteit van de aangeleverde maaltijden.

In 1 leefgroep koken de begeleiders zelf tijdens de week en de jongeren van deze groep vinden dat het eten veel lekkerder is dan de maaltijden van de traiteur. Jongeren helpen hier bij de voorbereiding.

In 5 instellingen kunnen de jongeren uit een kantenlijst of via een automaat snoep, frisdrank enz. kiezen en aankopen.

In 2 instellingen is het niet toegelaten dat ouders snoep of andere voedingsmiddelen afgeven. In 3 instellingen mag bezoek snoep meebrengen voor de jongere.

Roken

In alle instellingen mag er gerookt worden vanaf 16 jaar. Het is mogelijk dat de instelling het “mogen roken” koppelt aan bepaalde voorwaarden (vb. vanaf oranje fase; aantal sigaretten afhankelijk van de fase waarin men zit: isolatie niet roken, rode fase 3 sigaretten, blauwe fase 5; niet roken tijdens eerste fase die 6 weken duurt).

De rookpauzes zijn op vaste tijdstippen en het aantal rookpauzes kan verschillen van leefgroep tot leefgroep (van 7 keer per dag tot 3 keer per dag)

Inspraak in de algemene werking door de ouders

Er is in geen enkele organisatie een gestructureerde mogelijkheid tot inspraak in de werking van de leefgroepen voorzien voor ouders.

WERKPUNTEN

Volgens art. 16 en 17 van het DRM heeft de minderjarige -onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp- recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp, alsook recht op (inspraak in) een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt.

De instelling dient dus gebruik te maken van methodieken om maximaal te luisteren en rekening te houden met de mening van de minderjarige, minstens op sleutelmomenten in het hulpverleningstraject. En aan de mening van de minderjarige dient in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven worden. Dit gevolg dient afdoende gemotiveerd te worden t.o.v. de minderjarige.

In dit kader kregen de instellingen de aanbeveling om in alle leefgroepen de IB vrij te laten kiezen of de jongeren minstens een alternatief te bieden als het niet zou klikken met de aangewezen IB.

Aan 4 instellingen werd gevraagd om de inspraak en de medewerking van de jongere op vlak van het individuele hulpverleningstraject actiever te stimuleren. Er zijn te weinig schriftelijke sporen terug te vinden waardoor aangetoond kan worden dat de inspraak bij elke jongere effectief werd gerealiseerd, dat zijn mening werd gevraagd. Vragen tot wijzigingen, opmerkingen van jongeren m.b.t. het handelingsplan worden immers nog niet genotuleerd in het verslag. Slechts in 1 instelling worden alle jongeren uitgenodigd op hun cliëntbespreking.

Tenslotte moeten de 5 instellingen naar een methodiek zoeken zodat ook ouders systematisch inspraak krijgen in het hulpverleningstraject van hun kind.

Tenzij dat in strijd is met een rechterlijke beslissing en voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpvoorziening dat toelaten, heeft de minderjarige aan wie die voorziening semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening aanbiedt, het recht om met medebewoners te vergaderen over aspecten van de jeugdhulpverlening (DRM, art.18). Hiertoe dient de jeugdhulpvoorziening volgens art.19 van het DRM te beschikken over een regeling met betrekking tot de inspraak van de minderjarige die ten minste aan de volgende eisen voldoet:

- 1° er is een inspraakorgaan of een inspraakprocedure;
- 2° indien mogelijk en in elk geval bij semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening die gemiddeld ten minste zes maanden bedraagt, gebeurt de inspraak collectief;
- 3° elke minderjarige aan wie de jeugdhulpvoorziening jeugdhulpverlening aanbiedt, kan participeren aan de inspraak;
- 4° de jeugdhulpvoorziening biedt haar medewerking om de inspraak te realiseren.

Om dit recht te garanderen dienen er 2 instellingen in elk van hun leefgroepen een structureel inspraakorgaan te installeren. 3 instellingen zijn daarmee in orde.

De 5 instellingen moeten zoeken naar mogelijkheden om ook inspraak m.b.t. de dagindeling, het rookbeleid, de verplichte instellingskledij, sancties, weekmenu,... mogelijk te maken.

De 5 instellingen moeten een procedure voorzien die garandeert dat jongeren feedback krijgen op suggesties en vragen en zorgen dat er passend gevolg aan gegeven wordt.

De 5 instellingen moeten ook voor ouders een inspraakorgaan installeren waarbij alle ouders over de globale werking hun mening kunnen geven. Dit kan bv. in de vorm van een overleg, systematische exitbevragingen, tevredenheidsonderzoeken,...

3 Recht op klachten

De jongere dient klacht te kunnen indienen of beroep te kunnen aantekenen tegen de beslissing van de voorziening na een intern klachtonderzoek bij een instantie die vanuit een legitieme positie beslissingen kan afdwingen.

In alle instellingen wordt de klachtmogelijkheid bij de directeur, de JO-lijn en het kinderrechtencommissariaat aangegeven in de onthaalbrochure of in de leefgroepsbrochure. In de huisregels van de gemeenschapsinstellingen zijn deze mogelijkheden eveneens opgenomen.

In 1 instelling zijn deze mogelijkheden ook aangegeven in een aparte brochure voor ouders.

Alle bevraagde jongeren hebben al gehoord van de JO-lijn en weten dat ze er naar kunnen bellen maar verklaren dit toch niet te zullen doen en ook nog nooit gedaan hebben.

In geen enkele instelling is er een intern uitgeschreven procedure, meestal wel een aantal interne afspraken. In de praktijk kunnen jongeren een brief schrijven naar de directie die na overleg met begeleiders de jongere aanspreekt. Indien het gaat om “echte klachten” (= niet intern op te lossen) dan worden ze overgemaakt aan de JO-lijn. Uit de toelichting bleef het voor ons onduidelijk welke klachten aanleiding geven tot bemiddeling en welke doorgaan naar de JO-lijn. Van de klachten die doorgaan naar de JO-lijn kan geen verdere opvolging worden voorgelegd.

Het aantal schriftelijke klachten dat de directie kan voorleggen is zeer beperkt (op 5 jaar tijd 15 brieven, op 3 jaar tijd een 10 tal brieven, 2 brieven op 10 jaar). Opvolging van deze klachten kan niet aangetoond worden.

WERKPUNTEN

Geen enkele instelling beschikt over een klachtenvoorziening (interne klachtenprocedure), zoals omschreven in het klachtdecreet. Opdat een bestuursinstelling klachten over haar handelingen en werking op een behoorlijke wijze zou behandelen, dient het immers te voorzien in een procedure waarin volgende elementen opgenomen zijn:

- zowel mondelinge als schriftelijke klachten dienen behandeld te worden (en dus niet enkel schriftelijke want dat is vaak een te hoge drempel voor jongeren).
- definitie van klacht: welke klachten al dan niet behandeld moeten worden, staat vermeld in het klachtdecreet. Volgens het DRM moet de minderjarige een klacht kunnen indienen over de inhoud van de jeugdhulp en de wijze waarop deze wordt aangeboden, de leefomstandigheden binnen de voorziening en de niet-naleving van de rechten opgesomd in het DRM.
- binnen de tien dagen na ontvangst dient de bestuursinstelling een schriftelijke ontvangstbevestiging t.a.v. de klager bezorgd te worden. Indien een klacht niet behandeld wordt, dient de klager hiervan onverwijld schriftelijk in kennis gesteld te worden.
- een klachtenbehandelaar die het beroepsgeheim en strikte neutraliteit in acht neemt,

behandelt de klacht.

- binnen de vijfenveertig dagen na ontvangst handelt de bestuursinstelling de klacht af (dus zelf en niet een externe organisatie) en stelt klager d.m.v. een gemotiveerd schrijven in kennis van het klachtonderzoek, incl. eventuele beroepsmogelijkheid.

Dergelijke procedure dient duidelijk gecommuniceerd te worden t.o.v. jongeren/ouders.

We bevelen aan de klachten in een register bij te houden zodat het mogelijk is om terugkerende klachten te detecteren en te bepalen of preventieve of structurele maatregelen genomen moeten worden op instellingsniveau.

Volgens het klachtdecreet dient een bestuursinstelling jaarlijks vóór 10 februari een schriftelijk verslag over te maken over de ingekomen klachten en de bevindingen van de behandeling ervan t.a.v. de Vlaamse ombudsman. Dit gebeurt niet.

Bovendien dient de instelling dit verslag op te nemen in het eigen jaarverslag. Er wordt echter geen jaarverslag opgemaakt.

4 Recht op contact

Bezoekrecht binnen de instelling

In elke instelling is er een bezoeksregeling uitgewerkt. De bezoeksregeling is op vlak van aantal mogelijke bezoekenmomenten, duur van het bezoek en personen die op bezoek mogen komen, vrij uiteenlopend. Ook binnen eenzelfde instelling zijn er soms verschillende bezoeksregelingen per leefgroep.

De frequentie van de bezoekenmomenten varieert van één bezoekenmoment per week (gedurende één uur) over twee en drie bezoekenmomenten per week (gedurende twee uur).

In 4 van de 5 instellingen worden uitzonderingen op de bezoeksregeling toegestaan maar dit wordt niet expliciet gecommuniceerd naar de jongeren en hun ouders. In 1 instelling wordt geen uitzondering op de bezoeksregeling toegestaan.

In 3 instellingen is bezoek toegelaten voor de eerstelijnsfamilie, andere bezoekers moeten over een toelating van de jeugdrechter beschikken. In 2 instellingen is bezoek sowieso (zonder toestemming van de jeugdrechter) toegelaten voor de familie tot de tweede lijn.

In 1 instelling mogen bezoekers zaken zoals snoep, sigaretten, lectuur meebrengen voor de jongeren, in 2 instellingen mag men geen sigaretten meebrengen, in 1 geen snoep/etenswaren en in 1 instelling mag niets meegebracht worden.

In 1 instelling moeten de bezoekers een half uur voor aanvang van het bezoek aanwezig zijn.

In geen enkele instelling is er auditieve controle tijdens de bezoeken.

Verlofregeling

Grosso modo worden in 4 instellingen de termijnen voor extern verlof (namelijk ten vroegste na 4 weken in open regime en ten vroegste na 8 weken in gesloten regime) die worden vooropgesteld in het document 'pedagogisch project van de openbare gemeenschapsinstellingen met een beschrijving van de soorten uitstappen en hun omkadering' effectief gevolgd. De verloven worden gradueel opgebouwd: begeleid huisbezoek, dagbezoek, weekendbezoek.

In 2 van deze 4 instellingen worden de termijnen voor extern verlof bijkomend ook afhankelijk gesteld van een beloningssysteem, in de 2 andere instellingen zijn deze termijnen niet aan het beloningssysteem gekoppeld.

In 2 van deze 4 instellingen is er geen externe verlofregeling binnen twee TO-leefgroepen, in 1 leefgroep is extern verlof pas voorzien na het bereiken van fase 3 (na 3 à 4 maanden).

In 1 instelling is extern verlof slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden toegelaten, na expliciete toestemming van de jeugdrechter.

Briefwisseling

In 5 instellingen kunnen de jongeren onbeperkt brieven schrijven naar toegelaten personen (personen met bezoekrecht, jeugdrechter, consulent, advocaat, JO-lijn).

In 4 instellingen worden briefpapier, omslagen en postzegels gratis ter beschikking gesteld.

In 1 instelling is schriftelijke correspondentie enkel gratis op woensdag. Met uitzondering van correspondentie naar JR, consulent, advocaat of JO-lijn moeten de jongeren op andere dagen zelf hun postzegels betalen.

In 4 instellingen wordt inkomende en uitgaande post waarvan de afzender of bestemming een toegelaten persoon is niet geopend. Brieven van verdachte personen of met een verdachte inhoud moeten door de jongere geopend worden in bijzijn van een begeleider.

In 1 instelling wordt inkomende en uitgaande post wel systematisch geopend, ongeacht de afzender of bestemming.

Brieven naar en van niet toegelaten personen worden in het dossier van de jongere geklasseerd.

Recht op telefoonverkeer

In de 5 instellingen hebben de jongeren bij aankomst recht op een telefoontje naar de ouders.

In 1 instelling kunnen de jongeren 3 keer per week telefoneren, in de andere instellingen hebben de jongeren 1 of 2 belmomenten (duurtijd van 10')

In 3 van de 5 instellingen (of in minstens 1 leefgroep van deze instellingen) wordt het recht op telefoneren gekoppeld aan het bezoekrecht: als een jongere tijdens de week bezoek ontvangen heeft, vervalt het recht om te telefoneren.

In 3 van de 5 instellingen wordt auditieve controle ervaren tijdens het telefoonverkeer.

In geen enkele instelling kunnen inkomende telefoons rechtstreeks ontvangen worden: de jongeren worden van inkomende telefoons op de hoogte gebracht door de begeleiders.

In de 5 instellingen kunnen jongeren onbeperkt bellen met hun advocaat. In 4 instellingen wordt bellen met de consulent niet gefaciliteerd. In 1 instelling is het onbeperkt toegelaten.

Media

In alle instellingen is het TV- nieuws een verplicht item, 's avonds wordt er door de jongeren beslist naar welke programma wordt gekeken. De TV-momenten 's avonds zijn verplicht voor alle jongeren behalve in één leefgroep waar de jongeren 's avonds ook op hun kamer mogen blijven tijdens het TV-moment.

In alle instellingen kunnen de jongeren naar voorgeprogrammeerde radiozenders luisteren. In 2 instellingen mogen jongeren hun eigen muziekinstallatie meebrengen (radio, CD- of MP3- speler).

Kranten, tijdschriften en strips zijn in alle instellingen beschikbaar.

Toegang tot Internet kan enkel voor schooltaken en onder toezicht van de begeleiding.

WERKPUNTEN

Artikel 14 van het DRM stelt dat de minderjarige recht heeft op informatie over en op regelmatig persoonlijk contact met ouders/opvoedingsverantwoordelijken. Indien dit contact niet in strijd is met het belang van de minderjarige of met een rechterlijke beslissing, moeten de kansen hiertoe maximaal worden aangeboden, voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdaanbieder dit toelaat.

In het kader van dit artikel werd bij 4 instellingen vastgesteld dat de bezoeksregeling in de praktijk flexibeler wordt toegepast dan hetgeen beschreven staat in de diverse informatiebrochures. Aan deze instellingen werd de aanbeveling meegegeven om deze flexibele toepassing van de bezoeksregeling expliciet te communiceren via de diverse informatiekanalen.

In ditzelfde kader werd in 1 instelling vastgesteld dat de bezoeksmomenten kort zijn (50 minuten) en zeer strikt worden toegepast. Aan deze instelling werd dan ook gevraagd zich soepeler op te stellen op vlak van bezoeksregeling, te meer daar de instelling zeer moeilijk bereikbaar is met het openbaar vervoer en het voor de ouders soms een zeer lange reistijd is.

In het kader van ditzelfde art. 14 dient het recht op bezoek en het recht op telefonisch contact van elkaar losgekoppeld te worden in 3 instellingen en dient in 1 instelling het verschil in aantal bezoeksmomenten tussen de diverse leefgroepen weggewerkt te worden.

Art. 25, 3° van het DRM stipuleert dat mits de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dit toelaten en er geen rechterlijke beperking werd opgelegd, een minderjarige binnen een residentiële voorziening bezoek moet kunnen ontvangen en moet kunnen omgaan met personen van zijn eigen keuze. Dit impliceert o.m. dat hij contact kan hebben met broers, zussen, familieleden, vrienden... Het a priori voorwaarden stellen aan bezoek (bv. bezoek is slechts toegelaten na toestemming van de jeugdrechter) is strijdig met dit artikel. In principe dient alle bezoek toegelaten te worden tenzij een rechter dit verbiedt.

Er werd bij de 5 instellingen vastgesteld dat bezoek werd beperkt tot familieleden tot de eerste of tweede lijn en dat voor andere bezoekers de toestemming moest worden gevraagd van de jeugdrechter.

Aan de 5 instellingen werd dan ook gevraagd de bezoeksregeling op vlak van toegelaten personen te conformeren aan artikel 25, 3° van het DRM.

Art. 28, § 2 van het DRM stelt dat onthouding van bezoekrecht verboden is. Het bezoekrecht wordt beschouwd als dermate essentieel dat het niet kan onzegd worden, bij wijze van sanctie, behoudens een andersluidende rechterlijke beslissing. Dit recht op contact dient dus ook gewaarborgd te worden ingeval van time-out/afzondering/isolatie.

Bij 4 instellingen werd vastgesteld dat het bezoekrecht tijdens time out, isolatie/afzondering aanzienlijk wordt teruggeschroefd of komt te vervallen.

Aan deze instellingen werd dan ook gevraagd om ook tijdens time-outs, isolatie of afzondering het bezoekrecht maximaal te waarborgen.

5 Recht op privacy en menswaardige behandeling

Kamer: verblijf en inrichting

In alle 5 de instellingen kunnen jongeren hun kamer aankleden met posters en foto's op een prik- of magneetbord voor zover deze aankleding niet aanstootgevend is.

In 1 instelling is inkijk in de kamers van buiten de campus mogelijk. In 1 instelling kan vanuit de burelen in de kamers gekeken worden.

In alle instellingen (behalve in één GRT-leefgroep) gaat de kamerdeur op slot als de jongeren in hun kamer zijn. In dezelfde leefgroep beschikken de jongeren over een kamersleutel, in de andere 9 leefgroepen is dit niet het geval.

In alle instellingen (behalve in één GRT-leefgroep) is er inkijk door begeleiders en nachtwakers mogelijk, hetzij via een raampje in de deur hetzij via een spionnetje. Dit wordt door de jongeren als zeer vervelend en weinig privacy-minded ervaren. In 3 instellingen klagen de jongeren erover dat sommige begeleiders/nachtwakers zonder verwittigen binnenkijken of zonder aankloppen de kamer betreden.

In 2 instellingen is er geen intercomsysteem en is er geen toilet op de kamers, in een andere instelling is het intercomsysteem vaak defect zodat de jongeren op de deur moeten kloppen of moeten roepen als ze iets willen vragen of naar het toilet moeten.

In drie van de 10 leefgroepen zijn er vrije kamermomenten.

Kledij

In 1 instelling zijn de jongeren verplicht om de instellingskledij te dragen gedurende de volledige verblijfsperiode.

In 1 instelling kunnen jongeren in de time out-leefgroep hun persoonlijke kledij dragen vanaf de oranje-fase. In de andere leefgroepen is instellingskledij verplicht gedurende de volledige verblijfsperiode.

In 1 instelling hebben de jongeren de keuze eigen kledij of instellingskledij te dragen vanaf de eerste dag van het verblijf.

In de twee overige instellingen is de instellingskledij verplicht tijdens de onthaalfase, daarna mogen de jongeren hun persoonlijke kledij dragen.

Geloofsovertuiging

In alle instellingen wordt door de jongeren aangegeven dat ze voldoende middelen en ruimte krijgen om hun religie te beleven. Ook wordt in alle instellingen voor aangepaste maaltijden gezorgd voor Moslim-jongeren.

Sancties

In de 5 instellingen werd vastgesteld dat het sanctiebeleid grotendeels individueel is teneinde de begeleiders de nodige ruimte te laten om bij het sanctioneren ook nog andere factoren in rekening te

kunnen brengen dan de overtreding op zich en om zodoende het sanctiebeleid zo maximaal mogelijk individueel te kunnen aansturen.

Er bestaan wel interne tarieflijsten die als leidraad kunnen worden gebruikt maar die worden niet kenbaar gemaakt aan de jongeren.

Afzondering/isolatie

In alle instellingen is er begripsverwarring rond isolatie en afzondering. Beide begrippen worden door elkaar gebruikt. Uit de interviews bleek dat er ook bij de medewerkers onduidelijkheid bestond over redenen die aanleiding geven tot afzondering/isolatie, nuances tussen soorten afzondering, besluitvorming ter zake, maximumduur van afzonderingen, bezoekrecht, rookmomenten, registratie enz...

In de éne instelling zijn afspraken/ modaliteiten rond isolatie en de communicatie al wat grondiger uitgewerkt en duidelijker voor de medewerkers dan in de andere maar in alle instellingen hebben de vaststellingen inzake isolatie/afzondering aanleiding gegeven tot werkpunten.

Beloningsbeleid

De 5 instellingen hebben een beloningsbeleid/waarderingsbeleid uitgewerkt (zij het niet voor alle leefgroepen).

Fouilles

Zowel wat lichaamscontroles als kamercontroles betreft kon worden vastgesteld dat in 4 instellingen de procedures die zijn opgenomen in de gestandaardiseerde huisregels Jongerenwelzijn, correct worden toegepast.

In 1 instelling worden de jongeren niet verwittigd en krijgen ze niet de gelegenheid bij de grote kamercontroles aanwezig te zijn.

WERKPUNTEN

Art. 25 van het DRM geeft de minderjarige recht op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer. In alle instellingen werden op dit vlak één of meerdere knelpunten vastgesteld. Aan de instellingen werd dan ook gevraagd een oplossing te zoeken voor deze knelpunten teneinde de privacy van de jongeren te kunnen waarborgen.

Overzicht van de vastgestelde knelpunten:

- Er is inblik van buiten uit in de kamers (2 instellingen)
- Jongeren klagen erover dat sommige begeleiders/nachtwakers niet verwittigen als ze binnenkijken in de kamer via het deurraampje of vergeten aan te kloppen vooraleer de kamer te betreden (3 instellingen)
- Het gebruik van een spionnetje in de deur (1 instelling)
- Bij telefoongesprekken is er auditieve controle door de begeleiding (3 instellingen)
- Onvoldoende privacy bij de bezoeken (2 instellingen)

- Inkomende post wordt geopend zonder dat de jongere hierbij aanwezig is (1 instelling)
- De jongeren worden niet verwittigd en krijgen niet de gelegenheid bij de grote kamercontroles aanwezig te zijn (1 instelling)

In het kader van een menswaardige behandeling moeten jongeren zich in de fysieke leefomgeving veilig en comfortabel voelen. We merkten op dat verschillende elementen in de diverse instellingen momenteel niet voldoen aan de moderne standaarden op dit vlak:

- Verbod op dragen van persoonlijke kledij (2 instellingen tijdens het volledige verblijf en 2 instellingen enkel in de onthaalfase)
- Gebrek aan oproepsysteem in diverse kamers of oproepsysteem vaak defect (2 instellingen), gebrek aan oproepsysteem in de isolatieruimte(s) (2 instellingen)
- Verbod om op de kamer op bed te zitten respectievelijk vóór 18 en vóór 21 uur (2 instellingen)
- Ontbreken van tijdsaanduiding, noch de mogelijkheid om zelf het licht te regelen in de isolatieruimtes en in diverse kamers (3 instellingen)
- Verouderde infrastructuur van bepaalde leefgroepen (5 instellingen)
- Verouderde inrichting van de isolatieruimtes (5 instellingen)
- Ontbreken van sanitair op diverse kamers (3 instellingen)
- Weinig of geen mogelijkheden om TV te kijken gekoppeld aan het vroege uur van slagengaan (21 uur) en beperkte mogelijkheden tot vrijetijdsinvulling wegens plaatsgebrek in de leefruimtes en omwille van veiligheidsredenen (1 instelling)
- Jongeren dienen steeds met plastic bestek te eten (1 instelling)

In de 5 instellingen werd vastgesteld dat het sanctiebeleid grotendeels individueel is teneinde de begeleiders de nodige ruimte te laten om bij het sanctioneren ook nog andere factoren in rekening te kunnen brengen dan de overtreding op zich en om zodoende het sanctiebeleid zo maximaal mogelijk individueel te kunnen aansturen. Er bestaan wel interne tarieflijsten die als leidraad kunnen worden gebruikt maar die worden niet kenbaar gemaakt aan de jongeren. De toelichting rond deze geïndividualiseerde aanpak is zeer beperkt en ontoereikend. Zo ontstaat bij de jongeren vaak de perceptie van willekeur bij het sanctioneren.

Op zich hebben zowel de aanpak via een duidelijk afgelijnde sanctielijst als een geïndividualiseerde aanpak hun voor- en nadelen, maar het richtinggevend kader van een geïndividualiseerd sanctiebeleid moet door de instellingen grondiger worden uitgewerkt en duidelijk gecommuniceerd aan de jongeren, ouders en medewerkers.

Voor wat isolatie en afzondering betreft hebben de vaststellingen aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen:

- Isolatie mag volgens art. 28,§3 van het DRM enkel gebeuren indien het gedrag van de minderjarige risico's inhoudt voor de integriteit van zichzelf, medebewoners en/ of personeelsleden of materiaalvernietigend werkt. In drie instellingen wordt isolatie systematisch toegepast bij aankomst van de jongeren in de instelling. Een standaardisolatie bij opname valt evenwel o.i. niet onder de bovengenoemde criteria. De vraag dient gesteld of het

gestandaardiseerd gebruik van een isolatiecel bij opname bevorderlijk is voor het creëren van een vertrouwensrelatie binnen een pedagogische setting.

De bepaling in het document 'huisregels in de gemeenschapsinstellingen voor bijzondere Jeugdbijstand JWW' dat 'isolatie mogelijk is ... om andere ernstige redenen', is te vaag omschreven.

- Bij de 5 instellingen werd vastgesteld dat er m.b.t. isolatie een interne gedragscode en procedure is uitgewerkt maar dat dit ontbreekt voor afzondering. In het document 'verantwoording en praktijk van de afzondering en isolatie in de gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand' wordt weliswaar de visie op het verschil tussen afzonderen en isolatie uiteengezet, alsook de verschillende vormen van afzonderen die kunnen worden toegepast, doch er werden geen procedures voor de verschillende afzonderingsmaatregelen uitgewerkt waarin redenen, beslissings- en handelingsbevoegdheden, toezicht, maximumduur, registratie, inrichting van afzonderingsruimtes omschreven staan. Aan de instellingen wordt gevraagd dergelijke procedures uit te werken en duidelijk te communiceren naar de medewerkers en jongeren.

Signalen

1 Signalen van betrokkenen

In de loop van de inspectieronde werden verschillende signalen geuit door één of meerdere gesprekspartners. Het gaat om uiteenlopende signalen, die niet werden afgetoetst of verder bevraagd. Maar we vonden ze voldoende relevant om hier weer te geven.

Veiligheid

1 jongere gaf aan zich niet veilig te voelen in de instelling. Hij vindt het niet verantwoord dat 'zware gasten' met materiaal al hamers, zagen,... mogen omgaan. Hij was tijdens een atelier eens met een boormachine bedreigd geweest. Er gebeurt geen controle na een atelier van het materiaal. Hij vertelde dat er met materiaal al gasten konden ontsnappen. Het zou ook niet zo moeilijk zijn om zaken mee naar binnen te brengen.

Zowel een personeelslid als een jongere (uit verschillende instellingen) vinden het onnodig dat de politie alle jongeren boeit. Dit zou ook gebeuren wanneer er 'geen ontvluchtingsgevaar' op het overdrachtsformulier naar de politie wordt aangeduid. De jongere vond het al erg genoeg dat hij tussen 2 politieagenten in burger in een auto moest zitten met dan nog een begeleider vooraan.

Voorzieningen van de overheid

Door de directie van 1 instelling werd aangegeven dat er nadelen verbonden zijn aan het feit dat de voorziening een overheidsinstelling is:

- grote uitgaven, bv. voor renovaties dienen te verlopen via aanbestedingen wat enorm vertragend werkt
- zwangere/bevallen psychologen worden niet vervangen. De psycholoog is nochtans de coördinator van het handelingsplan en jongeren moeten op hen kunnen rekenen, ook i.f.v. de continuïteit van een begeleiding
- inzake VTO-beleid zijn de instellingen vragende partij om procesbegeleiding te krijgen bij de implementatie van het DRM door bv. het kinderrechtencommissariaat of het Steunpunt Jeugdhulp zoals dit voor de private BJB-voorzieningen was voorzien.

Doorstroomproblemen

Wegens geen plaats in begeleidingsgroep moeten jongeren langer in onthaalleefgroep blijven. Dit is ook zo indien er wel plaats is maar de groepsdynamiek/groepssamenstelling van de leefgroep waar een plaats vrijkomt niet geschikt is (bv. mede-dader reeds aanwezig in die leefgroep).

Omwille van opnameplicht moet men in 1 instelling jongeren opnemen in de oriëntatie/observatieleefgroep als er in een begeleidingsgroep geen plaats is.

Verlenging van het verblijf (door beschikking) gebeurt ook omdat er nog geen plaats vrij is in een meer geschikte voorziening.

2 Signalen van Zorginspectie

Vanuit onze opdracht 'signaleren van beleidsgerichte informatie' weerhouden we hier volgende vaststellingen.

Open versus gesloten regime

Ondanks het feit dat er in het Besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 tot uitvoering van het decreet van 7 maart inzake bijzondere jeugdbijstand en het kaderdecreet Bestuurlijk Beleid van 18 juli 2008 een onderscheid gemaakt wordt tussen een open en een gesloten regime, merkten we tijdens deze inspectieronde geen wezenlijke verschillen inzake regels en toezicht tussen beide regimes.

Enkel inzake opnamecriteria en de uitgangs- en verlofregeling zijn er verschillen.

In een open regime kunnen jongeren vanaf 12 jaar geplaatst worden na het plegen van een MOF waar een straf van 3 jaar opsluiting of meer op staat. Een gesloten regime is bestemd voor jongeren vanaf 14 jaar die een MOF gepleegd hebben waarop een straf van 5 tot 10 jaar opsluiting of meer op staat. In beide regimes kunnen jongeren uit een POS-situatie geplaatst worden.

In een gesloten instelling kunnen de meisjes ten vroegste de instelling na 4 weken verlaten, de jongens na 8 weken. In een open regime zijn externe groepsactiviteiten mogelijk na de 2^o verblijfsweek en kunnen een individueel dagbezoek of andere activiteiten (i.f.v. school, werk, hulp- of dienstverlening) na 4 weken en kan een verlof na 8 weken worden toegekend.

De enige 'open' modules zijn de GRT-leefgroepen.

Bereikbaarheid consulent of jeugdrechter

Verschillende jongeren geven aan dat het weken duurt vooraleer ze antwoord krijgen van een jeugdrechter op hun schriftelijke vragen (bv. toelating bezoek van een vriendin) of dat brieven niet beantwoord worden.

Er werd ons meegedeeld dat consulenten zelf vragen om jongeren niet naar hen te laten bellen.

Bemerkingen m.b.t. regelgeving

1. Opdracht van de instelling

In het samenwerkingsakkoord van 30 april 2002 m.b.t. De Grubbe zijn de opdrachten van de federale staat en de Vlaamse gemeenschap geëxpliciteerd. Hierin staat o.a. dat de Vlaamse Gemeenschap moet instaan voor de pedagogische omkadering van de jongeren m.n. onthaal, integrale begeleiding, opstellen van oriëntatieverslagen, individuele en collectieve activiteiten, informatie verstrekken tot rechtshulp.

Dergelijke opdracht is voor de gemeenschapsinstellingen niet geëxpliciteerd in regelgeving.

2. Formele rechtsbescherming

M.b.t. formele rechtswaarborgen voor jongeren in detentie, vinden we in onderstaande regelgeving bepalingen terug:

- Het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp
- Samenwerkingsakkoord van 30 april 2002 tussen de federale staat, de Duitstalige Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap betreffende het gesloten centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.
- Ministerieel besluit van 6 maart 2007 tot goedkeuring van het huishoudelijk reglement van het centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd «De Grubbe» in Everberg (B.S. 27.III.2007).

Momenteel geeft deze regelgeving o.i. onvoldoende handvaten aan de instellingen om alle rechten van jongeren op een eenduidige en volledige manier te waarborgen en dient deze dan ook verder uitgewerkt en op elkaar afgestemd te worden.

Zowel via leefgroepsbrochures en de huisregels is er een verdienstelijke poging gedaan om één en ander te concretiseren.

We geven hierbij enkele lacunes weer m.b.t. het DRM, dat voor heel de integrale jeugdhulp van toepassing is, die ons tijdens dit inspectietraject opvielen:

- In het DRM is vnl. sprake van persoonlijk contact en bezoekrecht, maar geen concrete bepalingen inzake frequentie, andere vormen van contact, contact met consulent, KRC, inspectie,....
- Het is logisch dat in bepaalde gevallen controle of beperkingen inzake briefwisseling, telefoonverkeer en/of bezoek noodzakelijk is voor de veiligheid van de instelling en/of het belang van de minderjarige maar dit wordt niet gereguleerd.
- In het kader van hun ontwikkeling en vlotte re-integratie, is het belangrijk dat jongeren op de hoogte kunnen zijn van wat zich buiten de muren van de instelling afspeelt via kranten, tijdschriften, radio en televisie. In de praktijk krijgen de jongeren deze mogelijkheid maar formeel is dit niet geregeld.
- Over het soort en de duur van activiteiten, vrije momenten, bezit van persoonlijke spullen, het dragen van eigen kledij is er geen bindende regelgeving en zien we verschillen tussen de instellingen.
- De bepalingen inzake fouilles en drugscontroles zijn onbestaande en deze m.b.t. sancties en vrijheidsbeperkende maatregelen zijn onvoldoende.

- Er is geen bindende regelgeving omtrent het toezicht op instellingen waar jongeren van hun vrijheid beroofd worden.
- Ondanks het feit dat soms een aanzienlijk deel van de tijd op kamer wordt doorgebracht, jongeren ook in speciale kamers worden afgezonderd/geïsoleerd en er op Europees en internationaal vlak veel aandacht besteed wordt aan accommodatie is er op nationaal vlak een ernstig tekort aan wetgeving.

Voor De Grubbe is er het Ministerieel besluit m.b.t. het huishoudelijk reglement maar daarin ontbreken ook nog concrete bepalingen bv. mogelijkheid tot inspraak en participatie, regels omtrent fouillering, inzagerecht in dossier, contact met inspectie, fouilles, drugscontroles, sancties.

Er is niet voorzien in regelgeving waarbij jongeren recht hebben om klacht in te dienen bij een onafhankelijk orgaan dat over de juridisch bevoegdheid beschikt om beslissingen af te dwingen.

3. Scheiding van bevoegdheden

Daarnaast is de strikte scheiding tussen Vlaamse en Federale bevoegdheid zoals neergeschreven in het samenwerkingsakkoord van 30 april 2002 in de praktijk niet steeds eenduidig te trekken. Er zijn immers vele raakvlakken op pedagogisch vlak. De aansturing van de werking verloopt door deze bijzondere situatie niet steeds even soepel. Hierbij enkele voorbeelden ter illustratie:

- De bezoekenregeling is federale materie en is zeer strikt. Rekening houdend met de zeer slechte bereikbaarheid van het centrum met het openbaar vervoer, met het feit dat de jongeren vanuit heel Vlaanderen kunnen komen en het voor ouders soms een zeer lange reistijd is, zouden we enige soepelheid mogen verwachten.
- De jongeren klagen t.o.v. het Vlaams personeel over de kwaliteit van het eten, maar de federale overheid beslist hierover.
- Kamercontroles zonder aanwezigheid van de jongere, openen van brieven zonder aanwezigheid van de jongere, onduidelijk beloningssysteem, geen aanbod van een aantal spelletjes in de leefgroep zoals kicker, snooker zijn federale beslissingen.

Algemene conclusie

Voor het eerst werden de gemeenschapsinstellingen en de pedagogische equipe van De Grubbe geïnspecteerd.

Er werden heel wat werkpunten geformuleerd i.f.v. het versterken van de rechtspositie van de in de gemeenschapsinstellingen en De Grubbe geplaatste minderjarigen. We stelden ook 'goede praktijken' vast en hopen dat de instellingen hieruit inspiratie putten voor het verbeteren van de eigen werking.

Binnen 1 organisatie en binnen 1 instelling zijn interne verschillen opgemerkt, waardoor we ons gefocust hebben op de verschillen tussen de leefgroepen en waar mogelijk werden instellingen en organisaties vergeleken.

Belangrijk te vermelden is dat de jongeren zelf vinden dat ze bij opname voldoende geïnformeerd zijn, dat ze op de hoogte zijn van de zaken die voor hen belangrijk zijn op dat moment zijnde vnl. de in de leefgroep geldende regels. Zij uiten ook volmondig dat begeleitend personeel steeds aanspreekbaar is, een conditio sine qua non voor hulpverlening.

We hopen dat deze inspectieronde geen eindpunt is, maar de start mag betekenen van een proces om een betere rechtsbescherming van minderjarigen te realiseren.